

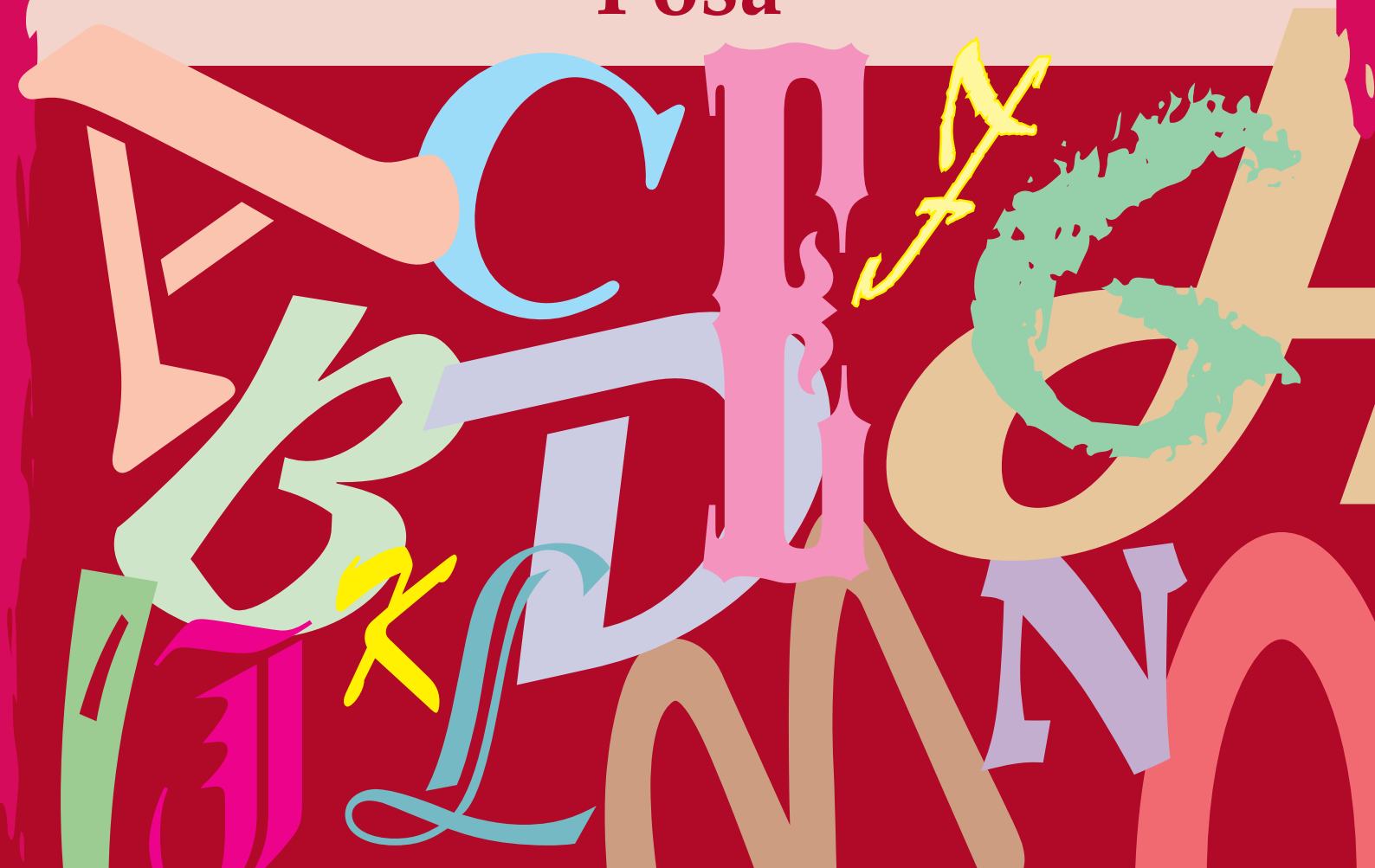
Kadri Männiksaar

Reet Lill

EESTI KEELE
TÖÖRAAMAT

7. klassile

I osa

Kadri Männiksaar Reet Lill

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

7. klassile

I OSA

Minu nimi on

.....

Õpin

.....

2013

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Kadri Männiksaar, Reet Lill

Eesti keele tööraamat 7. klassile. I osa (II, täiendatud trükk)

Tööraamat vastab põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppele.

Õppematerjali koostamist konsulteeris *Ana Kontor*

Materjali on katsetanud Tartu Kroonuaia Kooli õpetajad

Kaja Pastarus ja Riina Kiting

Retsenseerinud *Riina Kiting, Piret Soodla*

Toimetanud ja küljendanud: *Tiina Helekivi*

Illustratsioonid: *kirjastus Studium*

Raamatu väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi “Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove

Autoriõigus: SA Innove, autorid, 2013

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

ISBN 978-9949-513-59-8 (kogu teos)

ISBN 978-9949-513-60-4 (kogu teos: pdf)

ISBN 978-9949-513-61-1 (I osa)

ISBN 978-9949-513-62-8 (I osa: pdf)

ISBN 978-9949-513-63-5 (II osa)

ISBN 978-9949-513-64-2 (II osa: pdf)

ISBN 978-9949-513-65-9 (III osa)

ISBN 978-9949-513-66-6 (III osa: pdf)

Trükiettevalmistus: Kirjastus Studium

Riia 15 b, Tartu 51010

Tel 7343 735, www.studium.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

Lohkva, Luunja vald

Tartumaa 62207

HÄÄLIKUÕPETUS

Häälikurühmad

Häälikuid me kuuleme ja hääldame.

Tähti me näeme, loeme ja kirjutame.

Häälikutest koosnevaid sõnu me ütleme.

Eesti keeles jagunevad häälikud:

TÄISHÄÄLIKUD	KAASHÄÄLIKUD	
a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü	suluta kaashäälikud	sulghäälikud
	h, j, l, m, n, r, s, v	k, p, t, (g, b, d)

1. Määra sõnas häälikute ja tähtede arv.

A	Sõna	Häälikuid	Tähti
	sügisel	7	7
	mesilane		
	laudadel		
	magasin		
	materjalide		

B	Sõna	Häälikuid	Tähti
	hommikul	7	8
	vallutasid		
	maasikatest		
	joonistasime		
	kukkusite		
	kloppisin		

C	Sõna	Häälikuid	Tähti
	plekktoos	7	9
	teehöovel		
	vaarikamoosist		
	klapptoolid		
	koolikottides		
	koorekannudes		

2. Loe. Märki täishäälikud punase, suluta kaashäälikud sinise ja sulghäälikud rohelise joonega.

1. Kadri ootas bussijaamas sõpra. (10, 8, 5)
2. Poiss ei kuulnud, kui võõras tупpa astus. (14, 8, 7)
3. Kas ta kavatseb öö läbi lõkke ääres valvata?
(15, 10, 8)
4. Reet rääkis oma pojaga koolivaheajast. (14, 10, 6)
5. Vanaema küpsetas köögis maitsvaid pannkooke.
(16, 10, 10)

Kontrolli: Sulgudes olev esimene arv näitab täishäälikute, teine suluta kaashäälikute, kolmas sulghäälikute arvu lauses.

**Sõnas võivad häälikud esineda üksikhäälikuna
või häälikuühendina.**

Ühes silbis

kõrvuti olevad erinevad
täishäälikud moodustavad
täishäälikuühendi.

Näiteks: *koerad haukusid*

Kõrvuti asetsevad erinevad
kaashäälikud moodustavad
kaashäälikuühendi.

Näiteks: *porgandid kasvasid*

**3. Loe. Märki täishäälikuühend kaarega.
Ringita kaashäälikuühend.**

eelmisel talvel, iseseisev poiss, arukad tüdrukud,
jalutas koeraga, püsis paigal, läksid kuhugi,
järgmisel hommikul, naersid lõbusalt,
läksid peole, sõitsid trammiga, hakkasid lugema,
vaatasime televiisorit, mustad torukübarad,
hõiskasin rõõmust, vaikis nukralt, seisite peatuses

Kontrolli: Kaari on 11 ja ringe on 15.

**4. Kirjuta tabelisse igasse lahtrisse kuus sõna.
Vajadusel kasuta mõne õpiku abi.**

Sõna algab täishäälikuga

akvaarium,

.....

.....

.....

<p>Sõna lõpeb suluta kaashäälikuga</p>	<p><i>kotkas</i>s,</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sõna sees on sulghäälik</p>	<p><i>mag<u>asin</u>,</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sõnas on täishäälikute ühend</p>	<p><i>pe<u>itis</u>,</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sõnas on suluta kaashäälikute ühend</p>	<p><i>kol<u>mas</u>,</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sõnas on kaashäälikuühendis sulghäälik</p>	<p><i>ma<u>ks</u>ab,</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Tähestik

Häälikud ja tähed kindlas järjekorras moodustavad **tähestiku**.

Eesti tähestikus on 23 tähte:

A, B, D, E, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, Õ, Ä, Ö, Ü

5. Kirjuta tähestikus puuduvad tähed. Õpi tähestik pähe!

a,,, e, g,, i,,,, m,, o,
.....,, s, t, u,, õ, ä,,

6. Paiguta nimed tähestikulisse järjekorda. Selleks:

<p>1. Vaatan kõigepealt esimesi tähti.</p>	<p>Arvo, Jaak, Maarika, Triin <i>Arvo</i>,</p>
<p>2. Sama algustähega nimede puhul vaatan teisel kohal asuvaid tähti.</p>	<p>Arvo, Aada, Ain, Annika <i>Aada</i>,</p>
<p>3. Kui ka teised tähed on samasugused, vaatan kolmandaid tähti jne.</p>	<p>Aire, Ain, Aivar, Aita <i>Ain</i>,</p>
	<p>Martin, Marje, Marge, Marko <i>Marge</i>,</p>

7. Kirjuta nimed tähestikulises järjekorras.

A Maire, Tõnis, Astrid, Priit, Urmas, Johannes, Imbi, Eva

.....
.....

B Tõnu, Toomas, Triin, Teele, Tarmo, Tuuli, Tiit, Tähte

.....
.....

C Marje, Malle, Madis, Maarika, Manivald, Maido, Mati, Mauno

.....
.....

D Martin, Marje, Marge, Marko, Marina, Marvet, Mare, Marleen

.....
.....

E Aadu, Heino, Endel, Eevi, Uno, Vello, Heljo, Jaan, Anne,
Mare, Tiiu, Leida, Kaarel, Siim, Oskar

.....
.....
.....
.....

8. A Kirjuta oma klassi õpilaste ees- ja perekonnanimed.

1.	7.
2.	8.
3.	9.
4.	10.
5.	11.
6.	12.

B Järjesta nimed tähestikulises järjekorras eesnimede järgi.

1.	7.
2.	8.
3.	9.
4.	10.
5.	11.
6.	12.

C Järjesta nimed tähestikulises järjekorras perekonnanimede järgi.

1.	7.
2.	8.
3.	9.
4.	10.
5.	11.
6.	12.

9. A Kirjuta Eesti kaardilt viieteistkümne linna nimed.

1.	9.
2.	10.
3.	11.
4.	12.
5.	13.
6.	14.
7.	15.
8.	

B Kirjuta linnade nimed tähestikulises järjekorras.

1.	9.
2.	10.
3.	11.
4.	12.
5.	13.
6.	14.
7.	15.
8.	

Veahtlikud häälikud sõnas

Veahtlik koht sõnas on:

*** esimesest täishäälikust kuni järgmise täishäälikuni**

Näiteks: s/**aal**/ides, p/**all**/idega, s/**ak**/iline, m/**aks**/ime;

*** täishäälikuühendist kuni järgmise täishäälikuni**

Näiteks: l/**aev**/adel, k/**aup**/adel, v/**aidl**/esid.

Veahtlikule kohale järgneb alati täishäälik.

Osad sõnad lõppevad veahtliku kohaga.

Näiteks: s/**uu**/, p/**ann**/, k/**oor**/, k/**ott**/, l/**aps**/

Mõned lühikesed sõnad koosnevad ainult veahtlikust kohast.

Näiteks: /**õnn**/, /**uim**/

10. Leia sõnades veahtlik koht. Eralda püstkriipsudega.

s/**üg**/isene, tuulised, puudele, hüppavad,
praksusid, konnadel, leib, jõestiku, päikeseline,
külmadel, ootavad, liblikate, suur, eilsetest,
traktorist, soovitasin, onn, kukkusite, loor,
vaatlesid, krunn

Kontrolli, kas:

- 1) veahtlik koht sõnas algab täishääliku või täishäälikuühendiga,
- 2) veahtlikule kohale järgneb täishäälik.

**Liitsõnas määratud veaohtrikud häälikud
kõigis liidetud sõnades.**

Selleks: 1) eraldan kõigepealt sõnade liitumiskohad,
2) määratud veaohtrikud häälikud igas sõnas eraldi.

Näiteks: k/**ool**/i | l/**aps**/ed, /**all**/ | v/**ee**/ | l/**aeu**/as

11. A Määratud liitsõna piir. Eralda veaohtrik koht.

m/aas/ika | m/oos/ist, koolikottides, sulejopega,
maakodus, klaaskaussides, paberrahaks,
seenemetsades, kivimüüridega, seinakellani,
kardinapuudel, koerakuudist, punakaspruun,
kuldkollased, suurejooneline, roostekarva,
pikajalgne, tulikumad, pooletunnine,
möödasõitnud, mahakukkunud, ärajooksnud

Kontrolli: Võrdle naabriga.

**12. A Jooni sõnad, milles veaohtrik koht on eraldatud
valesti. Põhjenda.**

l/au/likutele, m/aasi/kaid, s/ussid/ega,
s/õi/dukitel, r/ohelist/est, k/amp/sunite,
/joo/ksime, r/atsu/tasid, m/uruniid/ukeid,
l/amba/v/illas/ed, k/orv/pallidega,
meres/in/iseid, h/õ/beh/a/llide,
s/inakas/mustad, j/ääk/ülmadest,
mahav/is/atud, p/uh/takspüh/it/ud

B Kirjuta välja kõikide sõnade veahtlikud kohad.

aul,.....
.....
.....

Kontrolli, kas:

- 1) veahtlik koht sõnas algab täishääliku või täishäälikuühendiga,
- 2) veahtlikule kohale järgneb täishäälik.

13. Täida lüngad reeglite alusel.

1. Veahtlik koht sõnas on täishäälikust kuni täishäälikuni.

Näiteks:

2. Veahtlikule kohale järgneb

Näiteks:

3. Mõned sõnad veahtliku kohaga.

Näiteks:

4. Mõned sõnad koosnevad

Näiteks:

5. Liitsõnades määratakse veahtlikud häälikud sõnades.

Näiteks:

VEAOHTLIKE HÄÄLIKUTE ÕIGEKIRI

Täishäälik ja suluta kaashäälik veahtlikus kohas

Veahtlike häälikute pikkust saame muuta skeemide abil.

Enne häälikute pikkuse muutmist
on vaja määrata veahtlikud häälikud.

14. A Värvide skeemid (punane, sinine).

1.	2.	3.
○○	A ☺ ○ B ◓ ○	A ○ ☺ B ○ ◓
p <u>un</u> ased p <u>õ</u> sed	h <u>i</u> lime p <u>õ</u> astes s <u>u</u> uri s <u>o</u> ove	k <u>al</u> lutas k <u>um</u> muli k <u>al</u> las t <u>as</u> si

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. täishääliku ja suluta kaashääliku veahtlikus
kohas kirjutatakse tähega

Näiteks:

2. Pika või ülipika täishääliku kirjutatakse
tähega, sellele järgneva lühikese suluta kaashääliku kirjutatakse
..... tähega.

Näiteks:

3. Lühikese täishääliku kirjutan tähega, sellele järgneva pika või ülipika suluta kaashääliku kirjutan tähega.

Näiteks:

Veaohtlike häälikute õigesti kirjutamiseks toimi järgmiselt:

1. Loe sõna/sõnaühend/lause.
2. Nimeta sõnas veaohtlikud häälikud.
3. Muuda veaohtlike häälikute pikkust skeemide alusel.
4. Vali õige skeem.
5. Kirjuta sõna/sõnaühend/lause õigesti.
6. Kontrolli sõnade õigekirja (kas kirjutasid skeemile vastavalt).

15. Muuda veaohtlike häälikute pikkust. Jooni tähendusega sõnad.

t/ol/idel, t/ul/ine, v/õr/a, k/al/urid

1.	2.		3.	
○○	A ◡○	B /○	A ○◡	B ○/
<i>tolidel</i>	<i>toolidel</i>		<i>tollidel</i>	

Kontrolli: Kas said igasse tulpas kolm joonitud sõna?

16. Muuda veaohlike häälikute pikkust.

Rühmita sõnad tabelisse.

t/öl/ised t/ul/evad, /ür/isite s/uv/ila, k/al/asin
t/as/idesse, v/ol/ime s/av/ist, v/il/ased s/el/ikud,
t/ul/eme h/om/ikul, t/as/isid k/ur/idesse, v/er/evaid
k/iv/e, k/al/id k/ül/alised

1.	2.		3.	
○ ○	A ☺ ○	B ✎ ○	A ○ ☺	B ○ ✎
<i>tulevad</i>	<i>töölised</i>		<i>kallasin</i>	

Kontrolli: Igas tulbas on sõnu võrdselt.

17. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. K/än/uline s/us/arada lookleb l/um/iste puude vahel.

.....
.....

2. V/äs/inud s/us/ataja jõudis lõpuks s/ur/ele t/el/e.

.....
.....

3. Toomas k/or/is t/er/ava noaga k/al/ikaid.

.....
.....

4. R/õm/us m/eh/ike tatsas lauani ja hakkas r/am/atut vaatama.

.....
.....

5. Meelis k/er/as raadio vaikseks, sest m/us/ika k/ul/amine v/äs/itas teda.

.....
.....

6. Eelmise v/er/andi lõpus käisime ekskursioonil Tallinna l/om/aaias.

.....
.....

Kontrolli:

1. skeem – 5 sõna:

.....
.....

2. skeem – 14 sõna:

.....
.....

18. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Järsku hakkas m/ür/istama ja vihma k/al/ama.

.....
.....

2. V/al/i tuul m/öl/as t/am/ikus h/om/ikuni.

.....
.....

3. Torm p/il/utas l/in/u-p/es/ad puude otsast alla.

.....
.....

4. Kui tuul vaibus, p/an/i Hannes k/um/ikud jalga.

.....
.....

5. Ta läks r/an/a-m/än/ikusse j/al/utama.

.....
.....

6. Poiss uuris k/an/atlikult, kas on ka /ül/atusi.

.....
.....

7. Ta leidis j/äs/aka puu, mille all k/ös/itas t/ur/is
sulgedega k/ol/akas l/in/uke.

.....
.....

8. Hannes k/um/ardus ja tõstis ehmunud l/in/u p/es/a
tagasi.

.....
.....

Kontrolli:

1. skeem – 5 sõna:

3. skeem – 19 sõna:

19. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Malle vana-v/an/emad /el/avad Läänemaal Haapsalu l/in/as.

2. V/al/usad v/il/id k/an/as t/ev/ad väiksele Villule v/al/u.

3. P/is/ike Tõnu pr/ov/is jalga /us/i v/il/aseid sokke.

4. Maret ostis h/om/ikul k/in/o-p/il/eti, sest tahtis /em/aga k/in/o m/in/a.

5. Küllike p/an/i jalga k/ol/ased k/um/ikud ja selga r/os/a p/al/itu.

6. Meie k/ol/i k/or/istajad t/ev/ad korda kl/as/i-r/um/id ja k/or/astavad aktuseks aula.

7. Hannes h/ar/astab /uj/umist, Kallele aga meeldib s/us/atamine.

.....
.....

8. K/or/alik Helena k/or/astas h/ol/ega oma r/an/itsat.

.....
.....

Kontrolli:

1. skeem – 13 sõna:

.....
.....

2. skeem – 9 sõna:

.....
.....

3. skeem – 14 sõna:

.....
.....

Korrektuurharjutuse õigesti kirjutamiseks toimi järgmiselt:

1. Loe lause nii, nagu on kirjutatud.
2. Ütle lause õigesti.
3. Leia/ütle/jooni valesti kirjutatud sõnad.
4. Muuda valesti kirjutatud sõnades veaohlike häälikute pikkust.
5. Vali õige skeem (kirjuta skeemi number sõna kohale).
6. Kirjuta sõna/sõnaühend/lause õigesti.
7. Kontrolli sõnade õigekirja skeemide järgi.

20. Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

3.B 1. 3.B 1.

1. Home tullevad meile küla torredad sugulased Soomest. (4 viga)

.....
.....

2. Meie pea-liinas saab sõita nii buside, troolide kui ka tramidega. (4)

.....
.....

3. Prunnikad kasi-pojad nuurusid kurriseval hälel pessas. (6)

.....
.....

4. Mosis Meelis hilis saalaja pösasse peitu. (4)

.....
.....

5. Möödunud suuvel olin junis ja jullis taalus tööil ning tenisin endale tasku-raha. (5)

.....
.....

6. Vanna-isa uris Toomaselt, miks poisile masikad ei maitse. (3)

.....
.....

Kontrolli:

1. skeem – 8 sõna:

2. skeem – 9 sõna:

3. skeem – 9 sõna:

21. Paranda vead. Kirjuta vanasõnad õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

1. Hallpead austa, kullupead kumarda. (2)

2. Muuna polle targem kui kaana. (3)

3. Ei saa ene leenata kui tivad kanavad. (4)

4. Kes tullega mängib, see põõletab näpu ärra. (3)

5. Mis tänna tehtud, see home holleta. (3)

Kontrolli:

1. skeem – 8 sõna:

2. skeem – 2 sõna:

3. skeem – 5 sõna:

22. A Muuda veaohlike häälikute pikkust nii, et saaksid uue sõna.

suus – <i>suss</i>	kalur –
toon –	piilub –
samas –	kuuli –
keelel –	võõrast –

B Kirjuta lünka sobiv sõna harjutuse A osast.

1. Üks on 1000 kilogrammi.
Mulle tema kuri hääle-..... ei meeldi.
2. Peeter toanurka igasugust prahti.
Väike Siiri põõsa tagant suuri tüdrukuid.
3. Meie klassi tulnud poissi ei tundnud keegi.
Korralikult hooldatud sõltub viljapuu saagikus.
4. Eesti on palju sarnasust soome keelega.
Kas sa tead, oli töö kõige paremini tehtud?
5. Suur tegi karjääris tööd hilise õhtuni.
Tormi tõttu ei saanud täna merele minna.
6. Linnuvaatleja oli märganud roostikus haruldast
Teet sai-tõuke võistlustel esikoha.
7. Käisime Tallinnas imetlemas Vabaduse
Mõlemad talunikud olid pärit maakonnast.

Ühe- või kahekordsest tähest sõltub sõna tähendus.

Näiteks: *tee* aken lahti (ava aken) – *te* hilinete (teie hilinete)
kass (kiisu) hiilis – *kas* (küsisõna) sa tuled

23. Loe laused ridade kaupa. Võrdle tumedalt trükitud sõnade õigekirja, selgita tähendust.

1. Tee ruttu aken lahti!	1. Miks te hilinesite?
2. Saa ükskord suureks!	2. Sa oled tubli.
3. See maa on viljakas.	3. Ma tunnen meie klassi uut õpilast.
4. Annan selle mee sulle.	4. Me läheme homme linna.
5. Miski muu mind ei huvita.	5. Mu isa on korvpallitreener.
6. Ava suu !	6. Su vihik kukkus.

24. A Kirjuta täishäälik ühe- või kahekordse tähega.

1. T/a/ tormas toast välja, nii et m/e/ kõik ehmusime.

.....
.....

2. T/e/ ei t/e/ seda ülesannet praegu, vaid veidi hiljem.

.....
.....

3. M/a/-kera mudelit nimetatakse gloobuseks.

.....
.....

4. M/u/ õpetaja andis mulle m/u/ harjutuse.

.....
.....

5. Kas s/a/ ei s/a/ ka homme õigeks ajaks tulla?

.....
.....

6. M/e/ paneme selle m/e/ tee sisse.

.....
.....

7. S/u/ ema pesi venna moosise s/u/ puhtaks.

.....
.....

B Harjuta lausete õigekirja õpetaja etteütlemise järgi.

25. Loe laused ridade kaupa. Võrdle tumedalt trükitud sõnade õigekirja, selgita tähendust.

1. Kass tuli hiilides meie poole.	1. Kas sa tuled meiega kinno?
2. Kell hakkas lähenema kolmele.	2. See, kel minna tuleb, tõusku püsti.
3. Nüüd tuleb hästi kuss olla!	3. Kus ta ometi on?
4. See sell on mulle tuttav.	4. Sel poisil on julgust küll.
5. Onn oli kaetud samblaga.	5. On teil toiduraha makstud?
6. Toll on pikkusmõõt.	6. Tol päeval olin ma haige.
7. See seebi mull on imeilus.	7. Mul oli eile palavik.

26. A Kirjuta kaashäälik ühe- või kahekordselt.

1. Ka/s/ see triibuline ka/s/ hiiri ja rotte ka püüab?

.....
.....

2. Muidu rõõmsameelne se/l/ oli se/l/ päeval nukker.

.....
.....

3. Suure kuuse alumiste okste all o/n/ peidus väike o/n/.

.....
.....

4. Mi/s/ su/l/ küll viga o/n/, et sa ku/s/ olla ei saa?

.....
.....

5. Üks to/l/ on kaks sentimeetrit ja viis millimeetrit.

.....
.....

6. Vesi mulises ja sulises: mu/l/-mu/l/ ja su/l/-su/l/.

.....
.....

7. Mu/l/ oli to/l/ päeval kõrge palavik.

.....
.....

B Harjuta lausete õigekirja õpetaja etteütlemise järgi.

Täishäälik ja sulghäälik veaohlikus kohas

27. A Värvide skeemid (punane, roheline).

1.	2.	3.	4.	5.
○○	○☺	○/	A☺○ B/○	//
kavalatele reb astele	uute rek etitega	tutt idega sussidel	katkisele paad ile; maitsvatest roog adest	võimsate mootor ite

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Lühikese täishääliku järel kirjutatakse lühikese sulghääliku
..... nõrga tähega (1. skeem).

Näiteks:

2. Lühikese täishääliku järel kirjutatakse pika sulghääliku
..... tugeva tähega (..... skeem).

Näiteks:

3. Lühikese täishääliku järel kirjutatakse ülipika sulghääliku
..... tugeva tähega (..... skeem).

Näiteks:

4. Pika või ülipika täishääliku järel kirjutatakse lühikese
sulghääliku nõrga tähega (..... skeem).

Näiteks:

5. Ülipika täishääliku järel kirjutatakse ülipika sulghääliku
 tugeva tähega (..... skeem).

Näiteks:

28. A Muuda veaohlike häälikute pikkust. Täida tabel.

t/ik/e, r/ut/uga, tr/ük/ivad, k/at/usid, s/op/is, s/ap/ad,
 l/op/iseb, s/at/us

1.	2.	3.	4.	5.
○○	○☺	○/	A☺○ B/○	/ /
<i>tige</i>	<i>tike</i>	<i>tikke</i>	<i>tiige</i>	<i>tiike</i>

B Kirjuta välja tähendusega sõnad (18).

.....

.....

.....

.....

.....

29. Leia eelmise harjutuse tähendusega sõnade hulgast ühenditesse sobivad.

..... koridorides	jäneste
ostsin toosi ajalehti
oma aia	lombid
..... koer urises	uhiuued
kurb nagu vits vette
puhastasid	poiss

30. Rühmita sõnad skeemide alla. Toimi lk 15 juhendi järgi.

tr/ip/ulistele t/ek/idele, m/at/alate h/üp/etega, r/ip/utas
 k/ap/i, m/ak/usatel k/ok/idel, v/at/asime m/öt/ujaid,
 h/õp/edane v/ak/en, j/ot/is p/ut/elist, j/ut/ukaid k/ok/asid,
 s/ak/isid p/ak/usid, l/õp/isid n/at/uke, l/ub/asid v/at/ata,
 h/ak/as l/op/ima, s/ak/iliste n/ug/adeaga, s/at/is k/at/usele,
 h/üt/is r/at/uritele

1.	2.	3.	4.	5.
○○	○☺	○/	A☺○ B/○	//
		tekkidele	triibulistele	

Kontrolli: Igas tulbas on kuus sõna.

31. Kirjuta õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Rita l/op/us l/ot/erdamisest ja h/ak/as hoolsalt
/õp/ima.

2. K/ot/unduse tunni l/õp/uks p/üt/i k/ok/u söök valmis
s/at/a.

3. Kati k/et/is punap/et/idest s/up/i ja Peeter t/ek/i
m/ak/us-r/ok/a.

4. Trennis h/üp/asime üle t/õk/ete ja ronisime m/öt/a
l/at/e.

5. Isa palus poistel h/ak/ata kohe puid s/ak/ima ja
r/it/a l/at/uma.

6. N/op/edad tüdrukud n/op/isid marjad korvi ja
h/ak/asid k/ot/u poole l/ik/uma.

7. S/ak/isime suured p/ak/ud j/up/ideks ja
l/at/isime j/up/id autole.

.....
.....

Kontrolli:

1. skeem – 7 sõna:

.....

2. skeem – 5 sõna:

.....

3. skeem – 8 sõna:

.....

4. skeem – 8 sõna:

.....

5. skeem – 5 sõna:

.....

32. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Ühe jalaga tina-s/õt/ur armus muinas-j/ut/us p/ap/erist
baleriini.

.....
.....

2. Pl/it/i peal p/ot/is h/ak/as p/ut/er p/ot/isema.

.....
.....

3. R/at/urid l/õp/etasid r/at/aste remontimise ja
asusid selja-k/ot/e p/ak/ima.

4. Kärstitud m/ut/ilased /ot/asid s/ök/i-tädi Liidiat.

5. S/ap/us s/ük/is ja ilmad m/ut/usid järjest vihmasemaks.

6. Katile meeldib k/ök/is t/ek/utseda ja k/ok/e küpsetada.

7. V/at/asime l/õp/usat filmi m/ak/ilistest võlu-tr/ik/idest.

Kontrolli:

1. skeem – 8 sõna:

2. skeem – 4 sõna:

3. skeem – 5 sõna:

4. skeem – 5 sõna:

5. skeem – 4 sõna:

33. Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

3.

2.

2.

1. Priidule meeldib sillalt jõke hübata ja vee alla sukkelduda. (3)

2. Klopisime uued tripulised tegid puhtaks ja pagisime kogu. (5)

3. Jaagup ributas enda ja venna mukavad kapuutsiga sule-
jobed kapi. (4)

4. Keeki hüpas treppil ja hüütis haleda häälega api. (5)

5. Ema sekas habudest marjadest makusat joogi. (4)

Kontrolli:

1. skeem – 3 sõna:

2. skeem – 7 sõna:

3. skeem – 7 sõna:

4. skeem – 3 sõna:

5. skeem – 1 sõna:

34. Paranda vead. Kirjuta vanasõnad õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

1. Tarkus on enam kui rikus. (1)

.....

2. Mita külvad, seta lõikad. (2)

.....

3. Mita õppid noores eas, seisab eluaeg sul peas. (2)

.....

.....

4. Enne õppi ise, pärast õbeta teisi. (2)

.....

5. Tekijal juhtub mõndagi, makkajal ei mitagi. (3)

.....

.....

6. Kes vede ei hüpa, see ujuma ei õppi. (3)

.....

.....

7. Miida Juku ei õppi, setta Juhan ei tea. (3)

.....

.....

8. Tee tööt töö ajal, aja jutu juttu ajal. (3)

.....

Kontrolli:

1. skeem – 8 sõna:

.....

2. skeem – 6 sõna:
-
3. skeem – 4 sõna:
4. skeem – 1 sõna:

35. Kirjuta laused õigesti.

1. Soo-koll t/ek/i kõik endast /ol/eneva, et soos /el/avate
l/om/akeste ja l/in/ukeste elu /ol/eks /õn/elik.
.....
.....
2. /Üh/el päeval m/en/us m/ur/etule s/el/ile kaunis
k/iv/i-s/is/alik.
.....
.....
3. K/ol/ike s/ät/is /en/ast teekonnaks valmis.
.....
.....
4. Metsa s/at/udes m/ut/us s/üt/amlik /ol/end t/ik/edaks
k/ol/iiks.
.....
.....
5. V/ih/ane k/ol/ike m/ut/us aina kurjemaks ning
/un/ustas headuse.
.....
.....

6. Soo-kollist t/ek/id taas sõbraliku m/eh/ikese tema sõbrad rästik, konn, r/ap/a-kana ja sookurg.

.....
.....

36. Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

1. Kuudusin endale triipulised sokid ja narmastega sali. (4)

.....
.....

2. Seepiste kädega ei tohi silmi hõruda, need hakavad kibitama. (5)

.....
.....

3. Hakasime veenaga jupa homikul vaara valmistuma kaalale minnekuks. (7)

.....
.....

4. Urmas pakis kodi, võtis raata ja hagas koos sõpradega Otepää pole sõitma. (6)

.....
.....

5. Võda kindlasti kasa sojad kábikud, midu pari soke, susapüksid ja suule-jobe. (10)

.....
.....

Täishäälikuühend veaohlikus kohas

Täishäälikuühendi moodustavad ühte silpi kuuluvad täishäälikud.

Näiteks: *krae*, *seisame*, *peoga*, *laevasõit*

37. A Värv skeemid (punane, sinine, roheline).

1.	2.	3.
A ○○○ kollased sein ad	A ○○○ sügavad aug ud	A ○○○ reisisid aut oga
B ○/○ ○ värvisin sein u	B ○/○ ○ tulid kaug elt	B ○/○ / käit us viisakalt

Täishäälikuühendis kirjutatakse kõik tähed ühekordselt.

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Täishäälikuühendis kirjutatakse kõik tähed

2. Täishäälikuühendi järel kirjutatakse lühikese sulghääliku
.....-kordse tähega.

Näiteks:

3. Täishäälikuühendi järel kirjutatakse pika või ülipika sulghääliku
.....-kordse tähega.

Näiteks:

38. Leia sõnad, milles on täishäälikuühend.

Märgi täishäälikuühend kaarega.

võidukad, saime, loodud, jõudsimel, vaatad, koidikul, nõudis, kuulama, hoidsite, taipas, eelseid, nõidusid, koorisid, veskitele, viisite, taipasin, leibadest, urgitsesid, töötasin, värvis, madrused

Kontrolli: Täishäälikuühend on 11 sõnas.

39. Loe. Häälta võrdlevalt häälikuühendiga sõnu.

Rühmita sõnaühendid.

s/aun/a põrand, läksid s/aun/a, võtsin l/aen/u, l/aen/u tagatiseks, suure v/aev/aga, nägin v/aev/a, ajasid k/ius/u, k/ius/u pärast, vaatasite kl/oun/i, kl/oun/i kostüüm, sellel p/äev/al, kolm p/äev/a, niitsime h/ein/a, h/ein/a niitmine, k/aev/u rakked, kukkus k/aev/u

1.A		1.B	

Kontrolli: Mõlemas tulbas on sõnu võrdselt.

40. A Täida lüngad. Märki täishäälikuühend kaarega.

peab l.....uma(a,u,s)	s.....e(õ,i,m) ja j.....e(õ,i,m)
meie l.....asime(a,e,n)	l.....e(o,e,m) raamatut
s.....ad(e,o,v) p u(a,e,l)	kohtasi(A,i,n)
R.....u(e,i,n) vennad	osav n.....uja(õ,e,l)
lõbusas n.....uhoos(a,e,r)	ei suutnud n.....da(a,e,r)

B Kirjuta sõnaühendid õigesti vihikusse.

41. Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

1. Aime ja Kaur käiisid laulukooriga Keilas esinemas. (2)

.....
.....

2. Raina ja Paula päevitasid terve eilse päeva. (3)

.....
.....

3. Taimi sai reisisle minekuks endale uued kauunid rõiivad. (3)

.....
.....

4. Raul laenas Raivo õeelt uuisud ja kiirustas jõeel uisutama. (4)

.....
.....

5. Kalamehed aerutasid jõeel naaeru ja lauluga. (3)

.....
.....

6. Poiisid mängisid võimlas vastu seiina tennist. (3)

.....
.....

42. Loe. Häälta võrdlevalt häälikuühendiga sõnu.

Rühmita lüngaga sõnad.

s/õit/ame turule, K/aup/o joonistab, viskas k/auk/ele,
v/õit/is auhinna, ootas p/oek/a, nõoriga kinni s/eot/ud,
jooksime v/õit/u, odavad k/aup/ad, vallatule l/aik/ale,
h/eat/ele lastele, h/oit/akse salajas, kinkisin V/aik/ele,
pesid /aut/osid, raputasin p/eat/, k/õik/i raamatuid,
k/auk/eneb tasapisi

2.A ○	2.B ○	3.A 	3.B

Kontrolli: Igas tulbas on sõnu võrdselt.

43. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Maikel lõhkus v/äik/ese kirvega suuri r/oik/aid.

.....
.....

2. Ema t/eat/as, et tal ei ole /aek/a s/õit/a k/auk/ele
kl/eit/i ostma.

.....
.....

3. Merle t/eat/is, et õpetaja korraldab s/õit/u
botaanika-/aet/a.

.....
.....

4. Ainult parim saab v/õit/a jalgratta v/õit/u-sõidu.

.....
.....

5. Pr/aek/u õpivad tüdrukud käsitöö tunnis tegema kl/eit/i
l/õik/et.

.....
.....

6. P/eat/usime Veikoga Rõuge järve ääres, et kuulata
v/eit/i /aek/a l/õok/ese laulu.

.....
.....

7. Jaanipäeval istuti k/oit/ikuni ümber lõkke ja /aet/i
vaikselt juttu.

.....
.....

44. A Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

1. Kaido märkas uue kaupa hulgas läigivaid päikkese-prille. (3)

.....
.....

2. Koerad märgasid väikkest luikke ja hakkasid haukkuma. (4)

.....
.....

3. Heiki teatas kõikile, et Kanter võidis kettaheide võistlused.
(4)

.....
.....

4. Heidi ja Vaike aidasid Priidul viia laikulise luidunud vaipa
aitta. (5)

.....
.....

5. Onu Raivo viis poissid audoga Paidesse teatri-etendust
vaatama. (3)

.....
.....

6. Maila pakkus külalistele praecedud räiimi mäda-rõikka
kastmes ja õuuna-kooki. (4)

.....
.....

45. A Paranda vead. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

1. Ühenduses peittub jõut. (2)
2. Õiigus käiib teed mööda, vale aia ääri mööda. (2)
3. Töö ei teotta kedagi, laiskust laitab igamees. (3)
4. Kus viga näeed laitta, seal tule ja aitta. (3)
5. Kergem on haiguse eest hoita, kui haigust arstida. (3)
6. Kes teiisele aukku kaeevab, see ise sisse kukub. (3)

B Leia igale vanasõnale sobiv vaste.

	Üheskoos tegutsedes saavutame edu.
	Tervist hoida on lihtsam kui haiguseid ravida.
	Töökat inimest kiidetakse, laisast ei peeta lugu.

	Ausal inimesel pole midagi karta.
	Kui keegi on hädas, siis mine appi.
	Kõik halb, mida teed teistele, tuleb sulle endale tagasi.

Kaashäälikuühend veahtlikus kohas

Kaks või enam kõrvuti asetsevat kaashäälikut moodustavad
kaashäälikuühendi.

Näiteks: sõrmed, kelgutame, mustikad, talldrikul, korsten

46. Leia sõnad, milles on kaashäälikuühend.

Märgi kaashäälikuühend kaarega.

vapratel, soojadest, külmadel, vaikusel, kaktuseid, kaptenitel,
koorisime, jälgisite, rebasele, traktoreid, põnevalt, paiskas,
voolisid, tundsimel, metsades, pallidega, huvitavaks, mõtlesite,
saabastest, sõpradega, praksuvad, hiilisime, võtmetega

Kontrolli:

Kaashäälikuühend veahtlikus kohas (13):

.....

.....

Kaashäälikuühend sõna lõpus (4):

.....

Kaashäälikuühendit ei ole (6):

.....

47. A Värv skeemid (punane, sinine).

1.A	1.B
	
magusad <u>marjad</u>	korjasin <u>marju</u>

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Kaashäälikuühendis kirjutatakse tavaliselt kõik tähed

.....

Näiteks:

2. Kaashäälikuühendis kirjutatakse ülipika suluta kaashääliku
..... tähega.

Näiteks:

48. Loe. Häälida võrdlevalt häälikuühendiga sõnu. Rühmita kaashäälikuühendiga sõnad.

õppis ühe s/alm/i pähe, õppis kaks s/alm/i pähe, p/ärl/i-
tega k/õrv/arõngad, tegi augud k/õrv/adesse, k/arv/ased
loomad, läks sõbranna p/ulm/a, k/ülv/as n/urm/ele, n/ärv/i-
lised k/elv/erid, s/ilm/asid /ilv/est, noored k/arj/used

1.A		1.B	

Kontrolli: Mõlemas tulbas on sõnu võrdselt.

49. Täida lüngad. Märki kaashäälikuühend kaarega.

kutsika k.....ades(a,r,v)

k.....ilne(u,r,v) tee

kr.....itud(o,h,v) seinad

jõime m.....a(a,h,l)

keetis m.....adest(a,r,j)

n.....ale(e,l,j) inimesele

valmistus h.....eks(o,m,s)

palavateadega(i,l,m)

t.....usele(o,l,m) teele

.....astab(a,r,m) maasikaid

toitu v.....istada(a,l,m)

k.....asid(o,r,j) vaarikaid

B Kirjuta välja sõnad, milles kaashäälikuühendi esimene häälik on ülipikk

.....

Kontrolli: Kas kirjutasid välja kuus sõna?

50. A Värv skeemid (punane, sinine, roheline).

2.A		2.B		
				
<u>p</u> urgid	<u>k</u> urgedele	<u>m</u> ustikad	<u>k</u> ohtusid	<u>v</u> oltisid

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Kaashäälikuühendis kirjutan ülipika suluta kaashääliku -kordse tähega.

Näiteks:

2. Kaashäälikuühendis kirjutatakse ülipika sulghääliku-kordse tähega.

Näiteks:

51. Loe. Häälta võrdlevalt häälikuühendiga sõnu.

Rühmita lüngaga sõnad.

ootasime /õht/uti, s/ünk/ed pilved, l/ent/asid k/õrk/ele, saatis p/ost/iga, k/elk/isid k/ink/idega, kummalised j/uht/umid, rääkisin l/ast/ele, pani p/urk/idesse, k/art/avad koeri

2.A		2.B		
				

Kontrolli: I tulbas on üks sõna, II ja V tulbas on kolm sõna, III ja IV tulbas on kaks sõna.

52. A Täida lüngad. Märki kaashäälikuühend kaarega.

m.....is(u,r,t) kokku	sõidab r.....iga(o,n,k)
puhastas p.....andeid(o,r,k)	kooris k.....uleid(a,r,t)
keedab k.....itsaid(õ,r,v)	j.....usime(u,h,t) kokku
vajas t.....imist(õ,l,k)	k.....isid(i,n,k) sõbrale
kallid k.....itused(i,n,k)	k.....isid(ä,r,p) juukseid
k.....as(o,r,j) m.....ikaid(u,s,t)	ilus p.....i(i,l,t)-
um(a,l,p)

B Kirjuta sõnaühendid vihikusse.

Kontrolli: Kas kirjutasid kaashäälikuühendis kõik tähed ühekordselt?

53. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. K/arm/enil /alk/avad h/oms/est jälle kunsti-r/ink/i
tunnid.

.....
.....

2. T/orm/isel /õht/ul r/änt/asid taevas s/ünk/ed p/ilv/ed ja
sadas k/ülm/a v/ihm/a.

.....
.....

3. Toone-k/urk/ede p/arv/ed l/ent/asid v/ilj/a-p/õlt/ude
kohal.

.....
.....

4. Ema marineeris k/õrv/itsat ja tädi S/ilv/i soolas k/urk/e
p/urk/idesse.

.....
.....

54. A Värv skeemid (punane, sinine, roheline).

3.A	3.B	
		
<u>ladv</u> as	<u>ots</u> as	<u>kukl</u> asse

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Kaashäälikuühendis kirjutatakse lühikese sulghääliku
.....-kordse nõrga tähega.

Näiteks:

2. Kaashäälikuühendis kirjutatakse pika ja ülipika sulghääliku
.....-kordse tähega.

Näiteks:

55. Loe. Häälita võrdlevalt häälikuühendiga sõnu.

Rühmita kaashäälikuühendiga sõnad.

l/äks/ime teatrisse, vestlesin s/õpr/aga, k/uts/usime külla,
/ots/ustasin õppida, riivisid k/aps/aid, jõi teed s/itr/uniga,
tulite m/ets/ast, sõnakuulelikud l/aps/ed, halud pr/aks/usid
pliidi all, toredad t/ütr/ukud, kirjud l/ipl/ikad, pestud
/akn/ad

3.A	3.B	
○ ○○	○ ☺	○ ☺

Kontrolli: Igas tulbas on võrdselt sõnu.

56. A Täida lüngad.

p.....ikud(e,t,l) sügisilmad

heledapäised t.....ed(ü,t,r)

k.....as(õ,p,l) k.....is(o,p,l)

hapendas k.....aid(a,p,s)

.....es(ü,t,l) häälekalt

väikesed t.....ukud(ü,t,r)

vapper s.....eja(u,p,l)

keedab p.....u(u,t,r)

viisin s.....ale(õ,p,r)

julged m.....used(a,t,r)

B Kirjuta sõnaühendid vihikusse.

57. A Värvige skeemid (punane, roheline).

4.A	4.B
	
k <u>ot</u> kastel	k <u>akt</u> used

B Täida lüngad skeemide alusel.

1. Kaashäälikuühendis kirjutan pika ja ülipika sulghääliku
.....-kordse tähega.

Näiteks:

58. Loe. Häälta võrdlevalt häälikuühendiga sõnu.

Rühmita kaashäälikuühendiga sõnad.

j/ätk/us kauemaks, suurtel k/otk/astel, k/itk/uvad peenraid,
k/atk/ised sandaalid, soovisime m/atk/ama minna,
t/akt/ikaline lähenemine, uudistasid tr/akt/oreid,
läksime m/atk/ale

4.A		4.B	
<i>kotkastel</i>		<i>jätkus</i>	

59. A Täida lüngad.

k.....us(i,t,k) peenraid	tunnid j.....usid(ä,t,k)
käisime m.....al(a,t,k)	k.....ised(a,t,k) kingad
s.....ub(õ,t,k) tainast	põnevat k.....endit(a,t,k)

B Kirjuta lausetesse sobivad sõnaühendid harjutuse A osast.

- Pärast evakuatsiooni-õppust
plaanipäraselt.
- Möödunud suvel sõpradega
Lõuna-Eesti kaunites kohtades.
- Telekas näidati uuest
kodumaisest seriaalist.
- Maire ja Laura terve õhtupooliku aedvilja
.....
- Ema viis eile minu
parandusse.
- Memm köögis, et kringlit
küpsetada.

60. Kirjuta laused õigesti. Toimi lk 15 juhendi järgi.

1. Merle /ütl/es, et v/alm/istab tunnis l/ast/ega n/alj/akaid
k/arv/aseid m/änk/u/asj/u.

2. P/alj/ude k/õrk/ete t/orn/ide tipus l/ehv/isid
sini-m/ust/-v/alk/ed lipud.

3. V/äik/esed l/aps/ed /ait/asid v/alm/inud kirsse, ploome,
p/irn/e ja kreeke k/orv/idesse k/orj/ata.

4. K/opl/is jooksis r/ink/i h/ulk/ noori /ehm/unud varssu.

5. T/ütr/ukud hüppasid kehalise k/asv/atuse tunnis
k/auk/ust ja k/õrk/ust.

6. M/ant/el s/elj/as, k/ink/ad jalas, t/orm/as ta k/arj/udes
köögist v/älj/a.

7. Vana k/apt/en seisatas h/etk/eks, enne kui laevalt maale /ast/us.

.....
.....

61. Paranda vead. Kirjuta laused õigesti.

Toimi lk 20 juhendi järgi.

1. Ülle ja Linda kinkisid emale tulpid ja tegid sellega talle palju rõõmu. (3)

.....
.....

2. Onu Viktor parandas garaaži juures kadkist traktorit. (2)

.....
.....

3. Järrgmisena võtsin keedisepurki ja viisin sahvrisse. (3)

.....
.....

4. Korrjasime kraavi-perrvedelt palju maittsvaid marrju. (4)

.....
.....

5. Sirjel on pattsid pikkade kirrjude linttidega põimitud. (3)

.....
.....

6. Allbumites olid pildid järivedest ja silldadest. (4)

.....
.....

7. Karmeni tüdred Moonika ja Margit lägsid kappsaid kõblama.
(4)

.....
.....

62. Kirjuta õigesti. Põhjenda õigekirja.

1. /Üh/eksa k/ort/a m/õt/a, /üks/ k/ort/ l/õik/a.

.....
.....

2. K/äp/i ei k/uk/u k/än/ust k/auk/ele.

.....
.....

3. S/õpr/a t/unt/akse h/ät/as.

.....
.....

4. /Är/a h/õisk/a /en/e /õht/ut.

.....
.....

5. T/än/aseid t/oim/etusi /är/a v/isk/a h/oms/e v/arn/a.

.....
.....

6. K/es/ t/eis/ele /auk/u k/aev/ab, s/e/ /is/e s/is/e
k/uk/ub.

.....
.....

7. K/uit/as t/õ/, n/õnt/a p/alk/.

.....
.....

63. A Kirjuta laused õigesti vihikusse.

1. S/ur/e m/än/ipuu okstel k/eks/ivad v/äik/esed
pr/un/id /or/avad.
2. M/in/u v/äik/e-v/end/ Kalmer sai s/ün/i-p/äev/aks
k/ol/ased s/us/ad.
3. V/alg/ed l/amb/a-t/al/ed ja k/irj/ud l/ehm/a-v/as/ikad
s/öv/ad k/arj/a-m/al/ v/ärsk/et h/ein/a.
4. Vanaisa t/öt/ab laua t/ak/a ja j/ut/ustab
l/aps/e-l/aps/ele m/uin/as-j/ut/u.
5. V/is/ime m/ut/ased k/um/ikud v/an/i-t/up/a ja p/es/ime
s/oj/a v/ek/a p/uht/aks.
6. Pl/an/ime h/om/e k/el/a /üh/eksase b/us/iga Tallinnasse
s/õit/a.
7. T/än/ases l/ot/us/-/õp/etuse t/un/is r/äk/is /õp/etaja
m/eil/e p/õn/evaid l/uk/usid p/õtr/a-v/as/ikast ja
r/ep/ase-k/uts/ikatest.
8. K/as/ sa s/ov/id m/as/ika-k/ok/i k/õrv/ale p/im/a või
k/alj/a?
9. S/ur/ tr/akt/or transportis l/en/undus-muuseumi angaari
uut h/el/i-k/opt/erit.

B Harjuta lausete õigekirja õpetaja etteütlemise järgi.

64. A Paranda vead. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

1. Erinevast rahhvusest inimestel on terrvitamiseks erinevad
kommbed. (4)

2. Somlased ja rootslased kalistavad eesimesesl kohhtumisel võraid inimesi. (5)
3. Hispaanlastel on kompleks tervitades põsse-mussi annda. (4)
4. Midmetes maates kädlevad inimesed midu korta päeevas. (6)
5. Vannal ajal olid sõrrmed sööki-ristadeks. (4)
6. Vanade eestlaste jaooks oli sömine peaaegu pühhalik toiiming. (4)
7. Inimeste essimeseks kehha-kadeks oli loma-nahhk, mis kaidses küllma ja vihhma eest. (8)

B Harjuta lausete õigekirja õpetaja etteütlemise järgi.

65. A Paranda vead. Kirjuta mõistatused õigesti vihikusse.

1. Miillist vorsti ei söda? (2)
2. Laut vallgeid lammbaid täis, punnane kukk kesskel? (4)
3. Tuuhandeid sa kannad ühes, mõõni pikkem, mõni lühhem? (4)
4. Sure õuna surune, kiilo-meetri piikkune? (5)
5. Kuigi tal on palju lehhti, pole põssas ega puu; kuigi tal on satu tähhti, kõikki loeb suu silm ja suu. (8)

B Leia mõistatustele õiged vastused.

Vastused: *lõngakera, juuksed, raamat, hambad ja keel, valevorsti*

C Harjuta lausete õigekirja õpetaja etteütlemise järgi.

ORTOGRAAFIA

k, p, t s-i ja h kõrval

**66. Loe. Märki värviliselt sulghäälik s-i kõrval.
Jälgi s-i kõrval oleva sulghääliku õigekirja.**

1. Arstid selgitasid, et sport karstab tervst.
2. Selleks tehke igal hommikul mastikujooksu metsaradadel.
3. Oskarile ja Kriststale meeldib staadionil võstelda.

s-i kõrvale kirjutatakse harilikult **k, p, t**.

Näiteks: metsas, kastis, kapsas, vispel, läksid, laskus

67. A Loe sõnaühendid. Märki kaashäälikuühendid kaarega.

/ost/an saapad, r/ask/ed koormad, raiub m/ets/a, l/äks/ime
kinno, l/äks/ magama, m/ets/a ääres, /ots/ime sõpra,
/osk/ab laulda, /ots/isid kaaslast, õige v/ast/us, p/aks/udes
riietes, ohtlik r/äst/ik, p/aks/us raamatus, k/uts/ub kinno,
k/ust/utas lõkke, t/õst/ab kõrgele, v/ast/as valesti, k/uts/us
peole, kuulis l/ask/u, /ost/is jäätise

**B Häälda võrdlevalt. Rühmita lüngaga sõnad skeemide alla.
Põhjenda õigekirja.**

• $\overset{\frown}{\mathbf{K}}$ S + P T	/ $\overset{\frown}{\mathbf{K}}$ S + P T	$\overset{\frown}{\mathbf{K}}$ • P + S T	/ \mathbf{K} • P + S T

Kontrolli: Igas tulbas on 5 sõna.

68. Moodusta sõnaühendeid.

Märgi värviliselt sulghäälik **h** kõrval.

rohtunud

luhtaläinud

jahtunud

pühkis

ei tohtinud

kohtas

tahtis püüda

puhkus

õhtusöök

tuhka

juhtida

luht

vähki

kahte sõpra

h kõrval kirjutatakse alati **ühekordne tugev täht**.

Näiteks: kohkus, lihtne

Liitsõnades võivad kõrvuti olla **h** ja **g, b, d**.

Näiteks: aed/hernes

69. A Loe laused. Täida lüngad sobiva sulghäälikuga.

1. Jah.... lah....us sadamast ja võttis kursi avamerele.
2. Lah.... sätendas päikesekiirtes ning õh.... oli täis merelõhnu.
3. Jahi nina lõh....us laineid ja tuiskas kõrgele valget vah....u.
4. Uh....elt liuglesid kajakad jah....i saates, laskudes aegajalt mastile puh....ama.
5. Sih.... oli võetud väikesele päh....li-puudega kaetud saarele, et veeta seal puh....epäev.
6. Õh....ul imetleti täh....i, mis eh....isid taevast.

B Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

**70. A Loe laused. Kirjuta lünka sobiv kaashäälikuühend:
*ps, sp, ts, st, ks, sk, hk.***

1. Õpetaja rääkis ee.....i keele tunnis, et mõned meie kooli õpilased tegelevad po.....iga.
2. Ava.....asin rõõmuga, et mul on palju u.....avaid sõpru.
3. Sidusime ke.....ipaelad kinni ja la.....usime ettevaatlikult mööda mäenõlva alla.
4. Ühel kaunil suvepäeval joo.....ime pa.....u me.....a peitust mängima.
5. Minu sõbranna Kristi ku.....us naabrila.....i meie õuele ke.....u hüppama.
6. Vanaema selgitas la.....ele, et puuviljad kü.....evad päikesepai.....elisel suvel varem.

7. Naabrimemm mure.....es hoovis kasvavate kõrgete ka.....ede pärast - nende o.....a kipuvad poisikesed pidevalt ronima.
8. Selle aa.....a kevadkon.....erdil laulsid mudilaskoori la.....ed laulukest mei.....rimeestest.
9. Pisike Kaspar mängis liivaka.....is. Ta mei.....erdas seal liivast kü.....iseid.
10. Rauno o.....as ja la.....us pu.....ama.

B Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

71. A Loe. Kirjuta laused õigesti.

Märgi kaashäälikuühend kaarega.

1. Kusti ja Tuuli v/õts/id k/ast/id ja l/äks/id k/aps/aid /ostm/a.

.....

2. Vanaisa k/uts/us Matsi appi r/ask/eid /oks/i lõkkesse kandma.

.....

3. Päästetöötajad l/õhk/asid vanast kaevust leitud sõjaaegseid mürske.

.....

4. Ats tunneb /uhk/ust, sest ta /osk/ab h/äst/i kartuleid koorida.

.....
.....

5. Kristi t/aht/is k/üps/etada õunakooki, kuid s/uhk/ur oli täiesti /ots/as.

.....
.....

6. Krista tundis huvi, kas ma olen kunagi l/est/asid püüdnud.

.....
.....

7. Oskar t/õst/is käe ja k/äsk/is k/uts/ikal /ist/uda.

.....
.....

8. Kontserdi külastajad pl/aks/utasid tormiliselt ning l/ahk/usid saalist.

.....
.....

9. Merit õmbles l/aps/ele valge v/est/i ja m/ust/ad p/üks/id.

.....
.....

B Rühmita kaashäälikuühendiga sõnad skeemide alla. Kontrolli kaashäälikuühendi õigekirja.

• $\overset{\frown}{K}$ S + P T	/ $\overset{\frown}{K}$ S + P T	/ $\overset{\frown}{K}$ H + P T	$\overset{\frown}{K}$ • P + S T	/ K • P + S T
3 sõna	8 sõna	5 sõna	7 sõna	4 sõna

C Kirjuta harjutus õpetaja etteütlemise järgi vihikusse.

72. A Loe. Märki kaashäälikuühend kaarega.

B Jooni veaga sõnad. Põhjenda vea tekkimist.

C Kirjuta laused õigesti.

1. Kristo vasdas istusid pakksudes riietes labsed. (3)

.....

.....

2. Poisid jooksid räsdiiku eest nii, et ogsad prakksusid. (3)

.....
.....

3. Isa ja Ats lägsid majale uusi ukksi osstma. (3)

.....
.....

4. Tuli ahjus kusstus ja korsdnast ei tõusnud enam suittsu. (3)

.....
.....

5. Prittsisime lõkkesse vett, aga lõkketuli ei kusstunud. (2)

.....
.....

6. Tüdrukud ekksisid mettsa ja ottsisid koduteed õhduni. (4)

.....
.....

7. Paha-tahhtlikud poisikesed kisskusid vahhtra-puult lehdi. (4)

.....
.....

8. Vanaema kübsetas labse-lasdele maittsvat musdika-kooki. (5)

.....
.....

Erandlik *g, b, d* s-i kõrval

Oleme õppinud, et eesti keeles kirjutatakse s-i kõrvale tavaliselt *k, p, t*.

Mõnikord on aga s-i kõrvale vaja kirjutada *g, b, d*.

s-i kõrvale kirjutatakse *g, b, d*:

1. Liitsõnades:

king/sepp, varb/sein, kuld/sõrmus

2. Tegusõna minevikuvormides, kui *ma*-vormis on *-ma* ees *d*:

leidma – leidsin, kandma – kandsin, sõudma – sõudsin

3. Sõnavormides, kui algvormis on *g, b, d*:

kärbes – kärbsed, umbne – umbsed, raudne – raudsed

4. Tuletatud sõnades, mille lähtetüves on *g, b, d*:

jalg – jalgsi, hoog – hoogsalt

73. Loe. Jooni kaashäälikuühend. Põhjenda sulghääliku õigekirja.

kuld+sõrmus = kuldsõrmus

king+sepp = kingssepp

laud+sein = laudsein

kärbes – (tüütud) kärbsed

umbne – umbsed (ruumid)

moodne – moodsad (kleidid)

hoogne – hoogsad (tantsud)

jalg – (kõndisin) jalgsi

püüdma – püüdsin

andma – andsin

hoidma – hoidsin

kandma – kandsin

murdma – murdsin

sõudma – sõudsin

leidma – leidsin

jõudma – jõudsin

74. Moodusta sõnavorm.

Missugune?	Missuguse?	Mida tegema?	Mida tegid?
mood <u>ne</u>	<i>moo<u>ds</u>a</i>	jõu <u>d</u> ma	<i>jõu<u>ds</u>id</i>
võrd <u>ne</u>		kand <u>ma</u>	
nüü <u>d</u> ne		künd <u>ma</u>	
soliid <u>ne</u>		sead <u>ma</u>	
õud <u>ne</u>		mur <u>d</u> ma	
kuld <u>ne</u>		and <u>ma</u>	
raud <u>ne</u>		sõu <u>d</u> ma	
erakord <u>ne</u>		püü <u>d</u> ma	
vanaaeg <u>ne</u>		hoid <u>ma</u>	

75. Moodusta vastav sõnavorm. Põhjenda õigekirja.

A	Mida tegema?	Mida tegin?
muudeti	<i>muu<u>t</u>ma</i>	<i>muu<u>ts</u>in</i>
liidavad		
võtaksite		
keedeti		
köetakse		
kardavad		
sõidame		

B	Mida tegema?	Mida tegid?
seavad	<i>sead<u>ma</u></i>	<i>sead<u>sid</u></i>
püüavad		
sõuame		
leitakse		
annaksid		
hüüavad		
jõuaksime		
hoian		

76. Kirjuta mitmuses.

Ainsus	Mitmus (need on ...)
võrdne vastane	<i>võrdsed vastased</i>
nüüdne inimene	
õudne film	
iidne puu	
võrdne vastane	
soliidne firma	
soodne tingimus	
erakordne pidu	
vanaaegne maja	
kuldne kaelakee	
lihtne ülesanne	
ehtne briljant	

77. A Loe laused. Kirjuta lünka *k, p, t* või *g, b, d*.

1. Raigo ja Enn o....sustasid minna kalale.
2. Juba õhtul sea....sid poisid õnged korda, et hommikul õigeae....selt kalastama minna.
3. Enne päikesetõusu sõu....sid poisid järvele.
4. Sõbrad o....sisid üles püügikoha ja hei....sid õnged vette.
5. Poistel ei tulnud pettuda, peagi püü....sid nad kalakoti täis.
6. Sõbrad jagasid omavahel saagi võr....selt.
7. Kui Raigo ja Enn tagasi jõu....sid, kee....sid nad suuremad kalad ära, väiksemad vis....asid kassile.
8. Õnnestunud saagi üle tun....sid kõik rõõmu.
9. Poistel oli erakor....selt tore päev.

B Kirjuta sõnapaarid tabelisse. Põhjenda õigekirja.

Mida tegid? – Mida tegema?	Kuidas? – Missugune?
<i>otsustasid</i> – <i>otsustama</i>	<i>õigeaegselt</i> – <i>õigeaegne</i>
9 sõna	3 sõna

**78. A Loe laused. Pane sulgudes olevad sõnad õigesse vormi.
Kirjuta laused õigesti.**

mida tegid?

1. Andres, Kristjan, Kaido ja Kaur (sõitma) jalgratta-matkale.

.....
.....

missuguste?

mida tegid?

missuguse?

2. (Iidne) puude all (leidma) lapsed peatumiseks (soodne) paiga.

.....
.....

missuguseid?

mida tegid?

kuidas?

3. Poisid laulsid (hoogne) laule ja (jõudma) (õigeaegne) kohale.

.....
.....

mida tegid?

mida tegid?

4. Andres ja Kristjan (jooksma) järve äärde ning (peitma) end
lootsiku varju.

.....
.....

mida tegid?

5. Kaur ja Kaido (leidma) nad peatselt üles.

.....
.....

kuidas?

6. Oli väsitav, kuid (erakordne) huvitav päev.

.....

.....

mida tegid?

missuguse?

mida tegid?

7. Öhtul (heitma) matkajad (liigne) jututa süngi ja (püüdma) ruttu uinuda.

.....

.....

B Rühmita.

s-i kõrval <i>g, b, d</i>	s-i kõrval <i>k, p, t</i>
<i>iidne – iidsete</i>	<i>sõitma – sõitsid</i>
10 sõna	4 sõna

Võõrsõnade õigekiri

Nimeta tähed eesti keele tähestikus:

A B D E F G H I J K L M N O P R S Š Z Ž T U V Õ Ä Ö Ü

Kõnes kasutame ka sõnu, milles on **võõrhäälikud** (**F**, **Š**, **Z**, **Ž**).

Tutvu **võõrsõnatähtede** ja nende **nimetustega**:

F – *eff*

Š – *šaa*

Z – *zett* [loe: *sett*]

Ž – *žee* [loe: *šee*].

Võõrnimedes ja võõrkeelsetes väljendites esinevad mõnikord

võõrtähed: **C** [*tsee*], **Q** [*kuu*], **W** [*kaksisvee*], **X** [*iks*], **Y** [*igrek*].

Näiteks: **Coca-Cola** [*koka koola*], **Hannes Võrno Q** [*hannes võrno kuu*], **Volkswagen** [*volksvaagen*], **Nexus** [*neksus*], **Dynamint** [*dainamint*]

Tähestiku leiad ka **Võõrsõnastikust**.

**79. Kirjuta tähestik koos võõrsõnatähtede ja võõrtähtedega.
Õpi tähestik pähe!**

.....
.....

Võõrsõnu tunneme ära kolme olulise tunnuse järgi:

1. Sõnas on võõrsõnatäht.

Näiteks: **f**irma, š**o**kolaad, pro**ž**ektor

2. Sõnas alguses on **g, b, d**.

Näiteks: **d**iivan, **g**ripp, **b**anaan

3. Sõnas on esimesest silbist tagapool pikk või ülipikk täishäälik.

Näiteks: ide**ee**, rekla**aa**m, ekskursio**oo**n

Ühes võõrsõnas võib esineda mitu võõrsõna tunnust korraga.

Näiteks: **g**eogra**aa**f**i**a

1. võõrsõnatäht **f**,
2. sõna alguses **g**,
3. esimesest silbist tagapool ülipikk täishäälik **a**.

80. A Loe võõrsõnad tulpade kaupa.

.....
.....
š a mpon	g ramm	sign a al
gara až	b alloon	spio o n
du šš	b ioloogia	gara aaž
delfi i n	b ensiin	feoda a l
bee ž	d oomino	geogra aa f i a
gua šš	b anaan	broš ü ür
žü r ii	g eenius	pap ü ürus

B Vali igale sõnatulbale sobiv pealkiri:

- Sõnades esineb võõrsõnatäht – *f, š, z ja ž*
- Sõnad algavad *g-, b-, d-*ga
- Esimesest silbist tagapool on pikk või ülipikk täishäälik

C Jooni tabelis sõnad, milles esineb mitu võõrsõna tunnust. Kirjuta need sõnad välja.

1) *g, b, d* on sõna algul + sõnas on võõrsõnatäht (7 sõna):

.....
.....

2) *g, b, d* on sõna algul + sõnas on pärast esimest silpi pikk või ülipikk täishäälik (8 sõna):

.....
.....

3) sõnas on võõrsõnatäht + sõnas on pärast esimest silpi pikk või ülipikk täishäälik (7 sõna):

.....
.....

4) *g, b, d* sõna algul + sõnas on võõrsõnatäht + sõnas on pärast esimest silpi pikk või ülipikk täishäälik (3 sõna):

.....
.....

Võõrsõnade tähendused leiad **Võõrsõnastikust**.

81. A Jooni võõrsõnad. Kirjuta sõnad õigesse tulpa.

žurnaal, juhataja, õnnemäng, direktor, lihatoit, ajakiri, finaal, loomaaed, dialoog, kokkupõrge, lõpp, loterii, haigus, maateadus, bronhiit, kahekõne, guljašš, konflikt, ujula, geograafia, vulkaan, zoopark, bassein, tulemägi

Võõrsõnad		Omasõnad	
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			

B Leia võõrsõnale omasõnaline vaste. Kirjuta võõrsõna number omasõna ette.

C Kirjuta võõrsõnad õigesse tulpas. Jälgi sõnu, millel on mitu võõrsõna tunnust.

Võõrsõnatäht sõnas	Sõna alguses <i>g, b, d</i>	Ülipikk täishäälik järgsilbis
<i>žurnaal</i>		<i>žurnaal</i>
6 sõna	6 sõna	7 sõna

82. Leia Võõrsõnastikust igale võõrsõnale tähendus.

- biifsteek –
- bioloogia –
- diskett –
- farm –
- feodaal –
- geiser –
- grammatika –
- koiott –
- monoloog –
- polaaröö –
- serviis –

šaakal –
žurnaal –
tšempion –

**Sageli saab sama mõtet väljendada
nii omasõnade kui ka võõrsõnadega.**

Näiteks: *Esitasin tähtsa ametliku paberi kooli juhile.*

Esitasin dokumendi kooli direktorile.

**83. Vali sulgudest sobivam variant, jooni. Põhjenda valikut.
Kirjuta laused.**

1. Kadri ostis (*mida?* – kakaost tehtud maiustus, šokolaad) ja
(*mida?* – lõhnaõli, parfüüm).

2. Õpetaja tõi klassi (*mille?* – väikeste objektide vaatlemise riist,
mikroskoop).

3. Sõitsime (*millega?* – tõstuk, lift) üheksandale korrusele.

4. Kairi tahtis värvida juuksed (*missuguseks?* – hele, blond).

5. Steven ja Marko otsustasid minna (*kuhu?* – tantsupidu, disko).

.....
.....

6. Tädi Anne kinkis Kairele sünnipäevaks (*missuguste?* – pruunikaskollane, beež) lilledega (*mille?* – lauanõude komplekt, serviis).

.....
.....

7. Linnuvaatlejal pole (*mille?* – pikksilm, binokkel) looduses midagi teha.

.....
.....

8. Ema tegi eile lõunaks (*mida?* – praetud hakklihakoogid, kotletid).

.....
.....

9. Andres rääkis klassivendadele naljaka (*mille?* – lühike teravmeelne jutt, anekdoot).

.....
.....

10. Ostsin endale (*missuguse?* – punakaskollane, oranž) (*mille?* – üle pea selga käiv kampsun, džemper).

.....
.....

84. A Reasta sõnad tähestiku järgi.

- ___ orkaan –
- ___ bakter –
- ___ džungel –
- ___ eefa –
- ___ faasan –
- ___ geenius –
- 1. atmosfäär –
- ___ tekstiil –
- ___ pidžaama –

B Leia Võõrsõnastikust sõnadele tähendused. Kirjuta.

85. A Täida lüngad. Kasuta Võõrsõnastikku.

- 1) kaunisiguur;igurdab mõttetult (v, f)
- 2) saioki;oki-kand (s, š)
- 3)iilib küüsi; mõnusiiling (v, f)
- 4) huvitavooloogiamuseum; tundudootaimed (s, z)
- 5)ampo Pank; maitsvadampinjonid (s, š)
- 6) uusiletitera; sinisedilmad (s, ž)
- 7) edukasirma; nägiirmalisi (v, f)
- 8)eletab arusaadavalt; valmistabeleed (s, ž)

B Rühmita sõnaühendid.

Võõrsõnad	Omasõnad

C Moodusta iga sõnaühendiga 5-6-sõnaline lause. Kirjuta laused vihikusse.

86. A Loe. Jooni võõrsõnad.

1. Isa kallas garaažis autosse bensiini ja sõitis botaanikaaeda.
2. Poisid tulid garderoobist ja läksid duši alla.
3. Kadri ostis želatiini želee valmistamiseks.
4. Defektidega beežid kingad olid alla hinnatud.
5. Kati ei jõudnud gripist paranemist ära oodata.
6. Ära tee endale žiletiteraga haiget!
7. Hinnatud fotograafide tuli hulk uusi tellimusi.

B Moodusta võõrsõna muutevormist algvorm.

Sõna muutevorm	Sõna algvorm	Tähendus
<i>garaaži</i>	<i>garaaž</i>	<i>autokuur</i>

C Leia *Võõrsõnastikust* tähendus.

87. Loe. Jooni valesti kirjutatud täht. Paranda viga.

paranka

passein

pinokkel

garaaz

sampoon

potas

tress

toonor

kloobus

karderoob

pensiin

88. Kirjuta laused. Kasuta kaldkirjas sõnade asemel võõrsõnu eelmisest harjutusest.

1. Meie alumiste naabrite *autokuur* asub hoovinurgas.

2. Hommikuti panevad õpilased oma üleriided *riidehoidu*.

3. Võimlemistunnis kanname me seljas *spordirõivaid* ja jalas *spordijalatseid*.

4. Tartu ujulas "Aura" on võimalik aega veeta erineva veesügavusega *ujumiskohtades*.

5. Ema ostis endale kaks suurt pudelit *vedelikku pea pesemiseks*.

6. Naftast valmistatakse *vedelat kütust* erinevatele mootorsõidukitele.

7. Matkal olles vaatlesime *pikksilmaga* roostikus pesitsevaid linde.

.....
.....

8. Vanaema armastab tee kõrvale näksida *rõngaskuivikuid*.

.....
.....

9. Haigla töötajad palusid raadio kaudu *vere annetajate* abi.

.....
.....

89. A Leia sobivad lausepooled. Kirjuta laused vihikusse.

1. Eesti üks kuulsamaid	__ kiitis žürii meie kooli näitetruppi.
2. Lugeses raamatuid areneb	__ et häid šansse märgata!
3. Hoia silmad ja kõrvad lahti,	__ baleriine on Kaie Kõrb.
4. Et saada hõrgu maitsega toitu,	__ inimese fantaasia ja väljendusoskus.
5. Koolide teatrifestivalil	__ võiks kasutada roa valmistamisel fileed.

B Jooni võõrsõnad. Selgita võõrsõnade tähendust.

90. A Ütle sõna. Kirjuta õigesti. Leia Võõrsõnastikust tähendus. Rühmita võõrsõnad ja nende eestikeelsed tähendussõnad.

(t,d)ingo, (p,b)anaan, (k,g)ürsa, (k,g)ladiol, (k,g)ladiaator, (v,f)eodaal, (p,b)aobab, (k,g)ompass, (p,b)ojaar, (t,d)aalia, (k,g)nuu, (p,b)aavst, (t,d)atlipalm, (p,b)egoonia

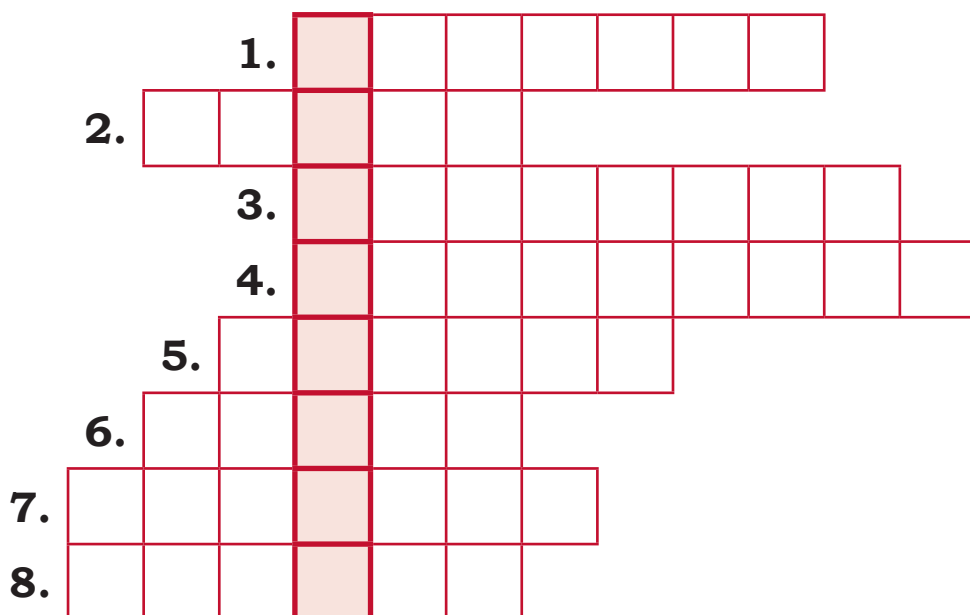
Loomad ja inimesed	Taimed
<i>dingo</i> – metsik koer	

B Lõpeta laused sõnadega harjutuse A osast.

- Kõrbes elavatest mürkmadudest peetakse kõige ohtlikumaks eefat, kobrat ja (*keda?*)
- Looduses saab ilmakaari määrata (*mille?*) abil.
- Austraalias elavat metsikut koera nimetatakse (*kelleks?*)
- Kõrbeelanikud saavad suurema osa oma toidust (*millelt?*)

5. Keskajal ehitati (*kellele?*) linnuseid kaitseks vaenlase eest.
6. Vana-Roomas pidasid (*kes?*) rahva lõbuks veriseid võitlusi.
7. Aafrika istandustes kasvatatakse suhkruroogu, kohviuba ja (*mida?*)

91. Lahenda ristsõna.

<i>Rahaline auhind</i>
<i>Haigus</i>
<i>Ametlik paber</i>
<i>Ajakirjanik</i>
<i>Pisik</i>
<i>Apelsinikarva</i>
<i>Kootud kampsun</i>
<i>Puuvili</i>

Lahendussõna: *Magamisrõivas*

***h* sõna alguses**

Kui me hääldame sõnu, ei ole *h* sõna alguses alati kuuldav.

Kirjutamiseks on aga vaja teada, kas sõna alguses on *h* või mitte.

Häälda sõnu: *hobune, hunt, hani, hiir.*

***h* sõna alguses eristab mõningaid sõnu tähenduselt.**

Näiteks: ***allikas*** – *veekogu*, ***hallikas*** – *värvus*

92. Loe. Jooni *h*. Jälgi õigekirja.

haab	habras (niit)	helendama
habe	haruldane (nähtus)	heitma
helin	helesinine	hiilima
hernes	hoolas	hingama
herilane	hämär (valgus)	hoidma
hetk	hulkuv (koer)	hanguma
hammas	homme	haukuma
hani	hilja	hulkuma
hallitus	Hannes	hõõguma
höövel	Hendrik	hääletama
häire	Harjumaa	hüüdma

93. Loe. Ringita h sõna algul. Võrdle sõnapaaride õigekirja ja tähendust.

h-ga	h-ta
hall (värv)	(puude) all
(kostus) hõige	õige (vastus)
hallikas (värvus)	allikas (voolab)
harutab (lõnga)	arutab (küsimust)
harv (nähtus)	(suur) arv
(puu) haru	(kaotas) aru
(kallis) hind	ind (kadus)
(sirkli) haar	aar (= pinnamõõt)
(lai) haare	(hinnaline) aare
(vastik) hais	(vankri) ais
(raius) hagu	agu (= varajane hommik)
(valasid) high	igivana (tamm)
hale (poisike)	ale (põllundus)
(jõulu)hõng	(kalamehe) õng

94. Vali lünka sobiv sõna.

1) (aare, haare)

kirstu on peidetud, hai lõugade on võimas;

2) (aar, haar)

sirkli üks on kõver, $100 \text{ m}^2 = 1$

3) (all, hall)

puuriida on putukad peidus, Lõunakeskuses on
jää-....., külma ilmaga tekib maapinnale,
vanamehel on habe;

4) (allikas, hallikas)

..... voolab külm ja selge vesi, see kampsun oli
..... valge;

5) (arv, harv)

ta on meil külaline, kaheksas (8.) on järg-
.....;

6) (aru, haru)

sellel õunapuul on neli, võta pähe,
ta ei saanud midagi

7) (arutas, harutas)

poiss isaga päevasündmusi, memm
salli üles.

95. Leia harjutusest 93 sõnade tähendused. Moodusta iga sõnaga vähemalt 6-sõnaline lause.

õige

.....

hõige

.....

hind

.....

ind
.....
hais
.....
ais
.....
õng
.....
hõng
.....

96. A Loe sõnaühendid. Jooni õige sõna. Täida lünk.

- 1) tuul (ulub/hulub);
- 2) masinad (undavad/hundavad);
- 3) (aruline/haruline) puuoks;
- 4) (aljendav/haljendav) rohumaa;
- 5) ennemuistsetel (aegadel/haegadel);
- 6) (õbedane/hõbedane) kuusirp;
- 7) (ulkuvad/hulkuvad) koerad;
- 8) (ajameelne/hajameelne) tüdruk.

B Kirjuta välja h-ga algavad sõnad, võrdle naabriga (5 sõna):

.....
.....

97. A Loe sõnaühendid. Kirjuta *h*, kus vaja.

.....oolikasambaarstirmutavulgumeri
.....innalineõbekettalbadeilmadega
.....õitsevadernepõlluduvitavatelõhtutel
.....igistasidirmsastiurjutasidobuseid
.....ääletasimeiljutiohtlikallergia
.....urisevadagijaduduselommikutunnil

B Rühmita sõnad.

<i>h</i> sõna alguses		Täishäälik sõna alguses
16 sõna		8 sõna

98. A Loe laused. Kirjuta *h*, kus vaja.

1. Selleks, et matk õnnestuks,arutasid poisidinnukalt
.....omset päevaplaani.

2. Lugesinuuvitava loouljatest meresõitjatest, kes olid sattunudulgumerele paadigaulpima.
3. Istusimeeinamaa äärde ningakkasimeisukalt võileiba süüa.
4. Õhus sumiseserilasi ja lendleseledaid liblikaid.
5.eemalt kostisüksiku koeraaugatus.
6. Sügava järve lähedal kasvasõreaavasalu.
7. Meie vanavanemate maja taga vulises selge veegaallikas.
8. Lumise matkaraja kõrval märkasime sihvakaidigihaljaid kuuski.
9. Meie matkajuht teatas, et selliseidigivanu puid saamearva näha.
10. Lootsime veel mitu tundi päevitada, kuid märkamatuks katsidallikad pilved taeva.
11. Päevakkas õhtusse jõudma ningilm muutusämaraks.

B Kirjuta h-ga algavad sõnad, võrdle naabriga. (14 sõna)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

C Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

99. A Loe laused. Jooni sõnad, mille alguses puudub h.

I

1. Akid on uvitavad mustad linnud.
2. Nad asusid iljuti suure parvena aigla lähedusse elama.
3. Ema pahandas, et akid sikutavad kõik oad ja erned mullast välja.
4. Ka tegid nad äälitsedes irmsat kära. *(Kokku 8 sõna.)*

II

5. Omamoodi ilus lind on ka päris arilik arakas.
6. Tema uhkeldab oma pika sabaga.
7. Palju kõneldakse selle linnu ahnest imust elkivate asjade järele.
8. Isegi õbelusika kadumises on teda süüdistatud.
9. Ta äälitseb kädistades, nagu äälestaks kannelt.
10. Mõned arvavad, et araka kädistamine ennustab õnnetust ja ädaohtu. *(Kokku 9 sõna.)*

III

11. Kõige armsam lind on ööbik.
12. Kui öökülmad möödab ja lehed iirekõrvul, ilmub ta meie juurde.
13. Künnilinnu õbedane ääl akkab elisema siis, kui õhtune ämarus maale laskub.
14. Oma laulust on ta nii aaratud, et laseb endale õige lähedale iilida. *(Kokku 8 sõna.)*

B Kirjuta joonitud sõnad õigesti.

I

.....

.....

II

.....

.....

III

.....

.....

100. A Jooni sõnad, mille alguses peab olema h.

Kirjuta laused õigesti.

1. Ommikul, kui ammustasin eeringat, akkas mul üks ammas äkki valutama.

.....

.....

2. Õikasin ema.

.....

3. Ema elistas aigla polikliinikusse ja arutas arstiga, mida ette võtta.

.....

.....

4. Ooteruumis, kus oli palju aigeid, ootasime natuke aega ja siis üüdis õde meid sisse.

.....
.....

5. Üsna vana alli abemega arst võttis õbedase terava arstiriista ja palus mul suu avada.

.....
.....

6. Alumises reas avastaski ta auguga amba.

.....

B Kirjuta välja h-ga algavad sõnad koos küsimusega. Moodusta algvorm.

Sõnavorm + Küsimus	Algvorm
<i>hommikul – millel?</i>	<i>hommik</i>

i ja j õigekiri

Sõna alguses kirjutatakse j, kui talle järgneb täishäälik.

Näiteks: **j**alutab, **j**uuksed, **j**ätkan

Sõna alguses kirjutatakse i, kui talle järgneb kaashäälik.

Näiteks: **i**lves, **i**standus, **i**tsitab

101. Loe sõnatulbad. Jooni sõna alguses täht, mis on täishääliku ees. Ringita sõna alguses täht, millele järgneb kaashäälik.

<i>j</i>	<i>i</i>
jalgadel	ilusad
jänesed	imelik
jõgedel	inimene
juulikuu	isekas
joovad	ikkagi

102. A Loe lüngaga sõnad. Jooni lüngale järgnev täht. Otsusta, kas sellele eelneb i või j. Kirjuta. Moodusta sõnaühendid.

- 1) (missugune?) hapu **j**õhvikamahl;
- 2)givana (mis?)
- 3) (mida tegi?) upikaupa;
- 4) (missugused?)lvesepojad;
- 5) (mida teeb?)ällegi;

- 6) (*missugustele?*)algpalluritele;
- 7)meilusal (*kellel?*);
- 8)õuavad (*kuhu?*);
- 9) (*missuguses?*) äähallis;
- 10)gaüks (*mida tegi?*);
- 11)sekad (*kes?*);
- 12) (*kelle?*)stepingil;
- 13) (*mille?*)uurde;
- 14) (*mida teevad?*)lmekalt;
- 15)ookseme (*milleni?*);
- 16) (*missugused?*)uunikuud;
- 17)lmusid (*millal?*);
- 18) (*missugusel?*)aanipäeval;
- 19)seseisevast (*kellest?*);
- 20) (*mida tegid?*)gavalt.

B Rühmita sõnad.

Sõna algab <i>i</i> -ga	Sõna algab <i>j</i> -ga

• <i>Mis järgneb i-le?</i>	• <i>Mis järgneb j-le?</i>

103. Loe silbitatud sõnu ridade kaupa. Võrdle hääldamist. Ringita *j* silbi alguses. Jooni *i* silbi lõpus.

<i>j</i>	<i>i</i>
ma-ja	Mai-a
Ka-ja	Kai-a
va-jad	vai-ad
ma-jas	mai-as
ra-ju	rai-u
sa-jad	sai-ad

Silbi alguses kirjutatakse täishääliku ees *j*.

Silbi ja sõna lõpus kirjutatakse alati *i*.

Näiteks: va-ja-lik, sai-a-ke

104. Loe. Kirjuta lünka *i* või *j*. Põhjenda.

söüb sa....-a-ke-si

õpime a....a/lugu

ra....-u-sid kirvega

jämedad va....-ad

oskan u....u-da

tülikad a....-a/kahjurid

ilus Ma-r....-a

meeldiv a....a/viide

va....a-vad va....-u

sügisene ra....u/hoog

suured ra....-e/pakud

la....-a/lehelised puud

käekella se....-e-rid

kollane sa....-a/lill

me....-e/vanused õpilased

a....a/lehe artikkel

105. Loe laused. Jooni õige sõna. Kirjuta laused õigesti.

1. Võtsime (nuja, nuia) ja (lõjme, lõime) (vaja, vaia) kõvemini maasse.

.....
.....

2. Tugev (äjke, äike) (lajatas, laiatas) metsas (palju, palju) puude oksid maha.

.....
.....

3. (Jahimees, Iahimees) (ajas, aias) (lajade, laiade) sarvedega põdra metsaserva.

.....
.....

4. (Meje, Meie) klassi (Marju, Mariu) on kiire (ujuja, uiuja).

.....
.....

5. (Väjke, Väike) Martin ei (jaksanud, iaksanud) enam (käja, käia).

.....
.....

6. Üle (oja, oia) viiv laudtee kinnitati (vajade, vaiade) külge.

.....

.....

106. A Kirjuta lünka *i* või *j*. Põhjenda.

1. To....vo jalmarstuvad vaikselt bussi/....aamas.
2.aanus kor....ab mar....ad korvi ningalutab ma....ani.
3. Need va....ad on va....aaagupil isauurde tuua.
4. Ma....adlme jautaooksevadäätist ostma.
5. Kal....u ja Le....li kä....vadgasuguselmaga u....umas.
6.ärve ääres kasvavadlusad hundinu....ad.
7.õulude a....al külastavad alati pal....udnimesed kirikut.
8. Sir....e sai sünnipäevaks soo....a salli ja kir....ud kindad.
9. Põh....atuuled toovad meile talvel külmalma.

B Rühmita.

<i>i</i> sõna alguses	<i>i</i> täishäälikuühendis	<i>j</i> sõna alguses	<i>j</i> sõna sees silbi alguses

8 sõna	6 sõna	10 sõna	12 sõna

C Kirjuta laused õigesti vihikusse.

107. Loe. Jooni veaga sõnad. Põhjenda, miks ei või nii kirjutada. Kirjuta laused õigesti.

Näiteks: *Väjkese õe pöjal on hajge ja ema äjutab teda magama.*

väj-kese – silbi lõpus kirjutatakse i – väikese

pöj-al – silbi lõpus kirjutatakse i – pöial

1. Kõvid vaiutasid poiste parve kiiresti iõe põhja.

.....

2. Iaanus tegi iärve ääres tuld.

.....

3. Kariane peab jgal õhtul karia koju aiama.

.....

4. Meie sõber Maja lejab alati metsast palju mariu.

.....

5. Sportlased hariutasid spordiväliakul teateooksu võistlusteks.

.....
.....

6. Algas tugev raiu ja maiakavaht pani tule põlema.

.....
.....

7. Hojugarbis oli saiakroonine, kuid Kaje ei kulutanud seda majustuste peale.

.....
.....

108. Jätka näidise järgi.

A Eralda *ma*-tegevusnime tunnus. Jooni sõna tüvi.

B Moodusta tegijanimi.

<i>ma</i> -vorm	tegijanimi
<u>kirjuta</u> /ma	<u>kirjuta</u> + ja → <u>kirjuta</u> /ja
luge/ma	
töötama	
seisma	
jooksma	
jooma	
tooma	
lööma	
müüma	
sööma	

Tegusõnast saab moodustada tegijanime.

laul/ma → *laul* + *ja* = ***laul/ja***

Tegijanimes kirjutatakse sõna lõppu **-ja**.

Tegijanimes võib olla kõrvuti **ij** või **ijj**.

Näiteks: *tantsija*, *viija*

C Jätka näidise järgi.

<i>saagi/ma</i>	<i>saagi</i> + <i>ja</i> → <i>saagi/ja</i>
tantsima	
õppima	
uurima	
maalima	
tellima	
käima	
viima	
tegema	<i>tegi</i> + <i>ja</i> → <i>tegi/ja</i>
nägema	<i>nägi</i> +
panema	<i>pani</i> +
tulema	<i>tuli</i> +
pesema	<i>pesi</i> +
surema	<i>suri</i> +
olema	<i>oli</i> +

D Jooni sõna, milles on kõrvuti *ijj*. Ringita *ij* sõnades.

109. A Loe laused. Jooni sulgudes õigesti kirjutatud sõna.

1. Olümpiamängudel võistlevad ka (kiirkäiad, kiirkäijad).

.....
.....

2. Isal oli vaja appi puude (saagiaid, saagijaid) ja (raiuiaid, raiujaid).

.....
.....

3. Metsas oli palju (marjade, mariade) (korjajaid, koriaiaid) ja seente (otsiaid, otsijaid).

.....
.....

4. Kus (tegiaid, tegijaid), seal (nägijaid, nägiaid).

.....
.....

5. (Ehitaiatele, Ehitajatele) tulid appi (krohviad, krohvijad), (müüriladuiad, müüriladujad) ja (tapeedipanejad, tapeedipanijad).

.....
.....
.....
.....

6. Restorani oodati tööle (kartulikooriaid, kartulikoorigaid), aedvilja (hakkiaid, hakkijaid), (nõudepesejaid, nõudepesijaid) ja (ettekandiaid, ettekandjaid).

.....
.....
.....
.....

7. Sageli on kergem olla (tegeja, tegija) kui (käskia, käskija).

.....
.....

B Võrdle oma valikuid naabriga.

i ja j võivad kõrvuti sattuda ka liitsõnas.
Näiteks: *pirni**i*/*j*ook, *kirsi**i*/*j*äätis

110. A Moodusta liitsõnad.

pirnidest valmistatud jook	<i>pirni/jook</i>
apelsinimahla sisaldav jäätis
rukkist valmistatud jahu
tiigrile peetav jaht
pliiatsiga tehtud joonis
kohvist tehtud jook
jalatsid korvpalli mängimiseks
jooks tormi kiirusel

B Märki liitsõnas sõnade liitumise koht püstkriipsuga.

C Kontrolli: sõnade liitumise kohal on kõrvuti *ij*.

111. A Kirjuta lünka *i, j, ij* või *ijj*. Põhjenda valikut.

1. Buss....uhtidele ja tramm....uhtidele korraldatiälle kutsevõistlused.
2. Palavalmaga on kõige paremääkülmsidrun....ook ja kiiv....äätis.
3. Me....e kooli poisid said kross....ooksus esikoha.
4. A....aloo tunnis räägiti kindluse vallutamisest torm....–ooksuga.
5. Jalakä....ad ei tohi sõiduteel kä....a.
6. Maga....a uni ja teg....a töö ei lõpe iialgi.
7. Reis....adstusid mugavalt bussi ja sõit Kohtla-....ärvele algas.
8. Toots tõi klassitoast ah....uroobi jaooksis tiigi äärde.
9. Katkisest elektr....uhtmest süttis maja.
10. Kooli lõpeta....atele lillede v....ateks olid Mar....ka jalmar.

B Kirjuta välja sõnad, millesse kirjutasid:

i (6 sõna):

.....

j (8 sõna):

.....

ij (10 sõna):

.....

.....

ijj (1 sõna):

LIITSÕNA

112. Loe laused. Selgita tähendust.

Liitsõnad	Liitsõnad
1. Töökojas remonditi <u>autot</u> ja <u>ratast</u> .	2. Töökojas remonditi <u>autoratast</u> .
3. <u>Suur tükk</u> leiba oli taldriku kõrval.	4. <u>Suurtükk</u> on sõjarelv.
5. Ostsin poest <u>lambi</u> . Panin lambi <u>lauale</u> .	6. Ostsin poest <u>laualambi</u> .

Sõnu saame omavahel liita.

Kahe või enama sõna liitmisel saame **liitsõna**.

Näiteks: *arvuti + klass = arvutiklass*

tume + punane = tumepunane

Liitsõna vastab ühele küsimusele:

kes? (kaugushüppaja) või **missugune?** (välkkiire).

Liitnimisõna vastab küsimusele **kes?** või **mis?** ning on kellegi või millegi **nimetus**.

Liitomadussõna vastab küsimusele **missugune?** ning väljendab kellegi või millegi **omadust**.

113. Lõpeta lause liitsõnaga.

1. Laes rippuv lamp on laelamp.

Taskus kantav lamp on

Seinale kinnitatud lamp on

Laual olev lamp on

2. Metsas elav loom on metsloom.

Metsas kasvavad maasikad on

Metsas elav kits on

Metsas elav siga on

114. A Jooni liitsõnad.

1. Meie klass käis pea|linnas spordi|võistlustel.

2. Poisid võitsid jalgpalli ja kaugushüppe, tüdrukutele tõid võidu korvpall ja pallivise.

3. Peale võistlusi külastasime loomaaeda ja botaanikaaeda.

4. Kõige kauem aega veetsime lumivalgete jääkarude, pikakarvalise mägikitse ja hiigelsuure ninasarviku puuri juures.

5. Botaanikaaias olid meie lemmiklilledeks helesinised krookused ja teised kevadlilled.

* *Mis aastaajal käisid õpilased võistlustel?*

* *Mis linna võisid õpilased külastada?*

B Märgi sõnade liitumise koht püstkriipsuga.

C Kirjuta välja kõik liitsõnad ja esita iga sõna kohta küsimus, moodusta algvorm.

Liitsõna ja küsimus	Algvorm
<i>pealinnas – milles?</i>	<i>pealinn</i>

Liitsõna tähendus erineb liidetavate sõnade tähendusest:

- * *kivi + aed = kiviaed* – kividest laotud aed
- * *mets + loom = metsloom* – metsas elav loom
- * *lint + traktor = linttraktor* – lindi abil liikuv traktor
- * *sulg + kerge = sulgkerge* – kerge nagu sulg
- * *kott + pime = kottpime* – pime nagu kotis

Liitsõna **teine osa** väljendab sõna **põhitähendust**.

Näiteks: riidekapp

nõudekapp

mõlemad on kapid

heleroheline pall

tumeroheline pall

mõlemad pallid on rohelised

Liitsõna **esimene osa** annab sõnale **lisatähenduse**.

Näiteks: riidekapp – kapp riieteale,

nõudekapp – kapp nõudele

heleroheline pall – heleda värvusega pall

tumeroheline pall – tumeda värvusega pall

115. A Moodusta liitsõnad. Kasuta skeemi.

Skeem 1. algvorm + algvorm = LIITSÕNA

mets + loom = metsloom

Kirjutamisel liidetud sõnade kirjepilt ei muutu.

*lak**k** + kingad = lak**k**kingad*

- A** nahk + kinnas *nahkkinnas*
kuld + sõrmus
muld + põrand
paber + raha
papp + karp
laud + sein
võrk + kott
- B** king + sepp
plekk + sepp
pere + arst
korv + pallur
ehitus + tööline
mootor + rattur
raudtee + tööline
- C** hull + julge
tuhk + hall
mesi + magus
ime + armas
kuld + kollane

tume + punane

hele + sinine

B Rühmita liitsõnad.

Liitnimisõnad		Liitomadussõnad
<i>mis?</i>	<i>kes?</i>	<i>missugune?</i>
<i>nahkkinnas</i>		

Kontrolli: Igas tulbas on võrdselt sõnu.

116. Sobita erineva tulba sõnad kokku nii, et saad liitsõna. Jälgi liidetud sõnade liitumiskoha õigekirja.

all	suhkur	<i>allkiri</i>
lill	kapsas	
hull	sportlane	
välk	kiik	
haud	tee	
tikk	kontsad	
rist	vaikne	
võrk	kiire	
tipp	julge	
tükk	kiri	

117. A Kirjuta lünka *g, b, d, k, p, t* või *kk, pp, tt*.

B Mis sõnadest on liitsõna saadud?

aedhernestel	<i>aed + hernes</i>
puhke....äevad
pal....seinale
ko....pimedas
raamatu....ogusse
kar....kaladest
tii....klaveril
sul....palliga
kin....sepale
kla....toolilt
ris....pistes
õl....katusele
ple....toosist
ron....käikudes

118. A Jooni liitsõnad.

B Kirjuta lünka sobiv täht või tähed.

C Märki sõnade liitumise koht püstkriipsuga.

1. Meie kooli raamatu.....ogus on tuhat kak.....ada raamatut.
2. Spordi.....ooli staadionil saab mängida sul.....palli, jal.....palli ja võr.....palli.
3. Tü.....suhkur oli kukkunud ple.....toosi kõrvale.
4. Kõik rääkisid mooto.....atturist, kes hukkus rau.....tee ülesõidukohal.

5. Kauplusse toodi müügile sära valge tii.....klaver.
6. Ületasime väl.....iirelt ris.....ee, et jõuda õigeks ajaks rau.....eejaama.

D Kirjuta laused õigesti vihikusse.

Kui esimest algvormis sõna ei saa teise sõnaga liita,
siis kasuta skeemi:

(uue) _____ + algvorm = LIITSÕNA
hamba + hari = hambahari

119. Moodusta liitsõnad. Kasuta skeemi.

Skeem 2.

(uue) _____ + algvorm = LIITSÕNA
raamatu + riiul = raamaturiiul

A kapp + uks	<i>(uue) kapi + uks = kapiuks</i>
uks + lukk	
katus + aken	
labidas + vars	
pesumasin + voolik	
nahksaabas + konts	
B šokolaad + karp	
mööbel + kauplus	
supp + lusikas	

suhkur + toos
kohv + aparaat
C korvpall + treener
tervis + jookaja
võrkpall + mängija
klaver + õpetaja
koor + juht

120. A Moodusta liitsõnad.

I

buss	sportlane	<i>bussipeatus</i>
tipp	kott	
elekter	koor	
nahk	peatus	
rahvas	ratas	
laul	pliit	
jalg	tants	

II

suits	seened	<i>suitsupääsuke</i>
vaarikas	vihik	
pärm	puud	
noot	pääsuke	
päike	kotkas	
okas	varjutus	
meri	varred	

B Rühmita saadud sõnad moodustamisviisi järgi.

algvorm + algvorm	(uue) ___ + algvorm
5 sõna	9 sõna

C Moodusta sõnaühendid ja laused. Kirjuta laused vihikusse.

Näiteks: **seisis bussipeatuses**

Peep seisis bussipeatuses, sest pidi seal emaga kohtuma.

- I**
- (seisis) kus? bussipeatuses
 - (tublile) kellele?
 - (parandas) mida?
 - (ilusast) millest?
 - (esitasid) mille?
 - (laulavad) kus?
 - (ilma) milleta?

II

- (nägime) *keda?*
- (korjasime) *mida?*
- (tutvusime) *millega?*
- (unustasin) *mille?*
- (jälgis) *mida?*
- (õppisime) *mida?*
- (suurele) *kellele?*

121. Moodusta sõnavormid.

jääkaru	<i>kelle?</i>	<i>jääkaru</i>
	<i>kellest?</i>	
	<i>kelleta?</i>	
bussijaam	<i>mille?</i>	
	<i>millel?</i>	
	<i>milles?</i>	
tippSPORTlane	<i>keda?</i>	
	<i>kellega?</i>	
	<i>kellele?</i>	
	<i>kellest?</i>	
lumivalge	<i>missuguse?</i>	
	<i>missugusel?</i>	
	<i>missuguseks?</i>	
	<i>missugusesse?</i>	

122. A Moodusta liitsõnad.

vaarikas + varred
pärm + seened
leib + tehas
noot + vihik
vihm + keep
okas + mets
päike + varjutus

B Täida lüngad õigete sõnavormidega.

1. Käisime tee jaoks (*mida?*) korjamas.
2. Möödunud suvel saime jälgida (*mida?*)
3. Meeli ei saanud noote kirjutada, sest oli oma (*mille?*)
..... koju unustanud.
4. Seitsmenda klassi õpilased lähevad ekskursioonile (*kuhu?*)
..... .
5. Kas te teate, et (*mida?*) kasutatakse ka
ravimite valmistamiseks?
6. (*mille?*) peamised puud on kuusk,
mänd, nulg ja lehis.
7. Võta kindlasti matkale ka (*mis?*) kaasa!

C Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

123. Moodusta liitsõnu algvormis ja tüvevormis sõnaga.

mari, tööline, majandus, nisu, püü, ohakas, oder, lina, mees, kultuur, lill, rukis, hiir, kaer, lõoke

pöld-	põllu-	-pöld
<i>pöldmari</i>		

124. A Väljenda liitsõnaga.

B Eralda sõnade liitumise koht püstkriipsuga. Jooni saadud sõnas põhitähendust väljendav sõnaosa.

Kontrolli õigekirja.

kerge nagu sulg	<i>sulg kerge</i>
materjal, millest ehitatakse
metallist raha
külm nagu jää
mees, kes sõidab rallit
selge kui kristall
tund, kus õpitakse ajalugu
ilus nagu pilt
kõva kui kivi
sügisel toimuv laet

C Kirjuta välja omadussõnad. (5 sõna):

.....
.....

125. A Jooni liitsõnades alla täiendsõna.

pruunkaru, ringtee, nahksaabas, köögikapp, palkmaja, laelamp, paberikott, punapeet, kõverjoon, põrandavaas, plekkkatus, muustrastas, lumekindlus, käekell, hallhüljes, pikkkõrv

B Otsusta, mida näitab täiendsõna. Kirjuta liitsõnad täiendsõna tähenduse järgi õigesse tulpa.

Värvus	Kuju	Materjal	Koht
4 sõna	3 sõna	5 sõna	4 sõna

126. A Moodusta igast antud sõnapaarist kaks liitsõna.

B Jooni põhitähendust väljendav sõna.

Selgita tähendust.

Näiteks: **paadimootor** – mootor, mis on paadi jaoks

mootorpaat – paat, mis sõidab mootori abil

paat, mootor	<i>paadimootor</i>	<i>mootorpaat</i>
laul, lind		
puur, loom		
king, konts		
kapsas, pea		
leht, puu		
suhkur, tükk		
palk, maja		
katus, plekk		
uba, põld		
päev, töö		
laev, reis		

C Moodusta liitsõna. Kirjuta sõna õiges vormis.

1. Ema töökaaslane valis puhkuseks huvitava (*mille?*)
..... (reis, laev).
2. Igale (*kellele?*) (lind, puur) on unistuseks
pääsemine vabadusse.
3. Õlgkatus sobib väga hästi (*millele?*)
(palk, maja).
4. Ilusa sügisilmaga on tore pargis kirjusid (*mida?*)
..... (leht, puu) korjata.
5. Puhkajaid häirivad sageli merel sõitvad (*mis?*)
..... (laev, reis).

6. Õde ostis turult suure (*mille?*) (pea, kapsas), et keeta sellest suppi.
7. Peale väsitavat (*mida?*) (töö, päev) kulub igaühele puhkus ära.

127. Kirjuta valesti moodustatud liitsõnad õigesti. Põhjenda.

traadiaed
pikkkarvaline
lehepuu
plekisepp
tikusirge
aiahernes
raamatkogu
lauapõrand
vesilinnud
magnetitahvel
lauludevõistlus
sulekerge
linditraktor
palgimaja
omadusesõna

128. Leia vead liitsõnade moodustamisel ja õigekirjas.

Jooni vigased sõnad. Kirjuta laused õigesti.

1. Korvipallis võitis meie klass hõbedamedali, aga jalkpallis kultmedali. (4)

.....
.....

2. Piltraamatuid saab laenutada ka meie kooli raamatugogust. (2)

.....
.....

3. Vanatädi võttis plekkarbist tüksuhkrut ja pani suhkrudoosi. (3)

.....
.....

4. Teaterlaval seisis uhke lumevalge tiipklaver. (3)

.....
.....

5. Mulle meeldivad kõige rohkem hallikavalged pikkkõrvalised koerad. (2)

.....
.....

6. Kuumal suvepäeval on kõige parem janugustutaja kristalselge allikasvesi. (3)

.....
.....

129. Loe laused. Võrdle joonitud liitsõnade ja sõnaühendite õigekirja ja tähendust.

1. Isa uue paadi mootor oli ootamatult katki läinud.

* *Mis oli katki läinud?*

* *Kumb oli uus – paat või mootor?*

* *Kas mootor oli uus või vana?*

2. Poistele pakkus töökojas kõige rohkem huvi uhiuus paadimootor.

* *Mis pakkus poistele huvi?*

* *Kumb oli uus – paat või mootor?*

* *Kas paat oli uus või vana?*

3. See oli Tõnul juba teine kord matemaatika tundi hilineda.

* *Mitmendat korda hilines Tõnu?*

4. Siim peab täna õppima ja sellepärast läheb ta Peebuga kinno teinekord.

* *Millal läheb Siim Peebuga kinno?*

* *Kas on teada, mis päeval lähevad poisid kinno?*

Liitsõnas kirjutatakse sõnad **kokku**

Näiteks: purunenud rattasadul

Sõnaühendis kirjutatakse sõnad **lahku**

Näiteks: purunenud ratta sadul

**130. Jooni sõna, mille juurde kuulub täiend.
Selgita liitsõna ja sõnaühendi tähendust.**

1. määrdunud pintsakuhõlm

* Mis on määrdunud?

Hõlm on määrdunud.

määrdunud pintsaku hõlm

* Mis on määrdunud?

Pintsak on määrdunud.

2. parandatud ukse lukk

* Mis on parandatud?

parandatud ukse lukk

* Mis on parandatud?

3. valge koerakuut

* Mis või kes on valge?

valge koera kuut

* Mis või kes on valge?

4. kortsunud särgikrae

* Mis on kortsunud?

kortsunud särgi krae

* Mis on kortsunud?

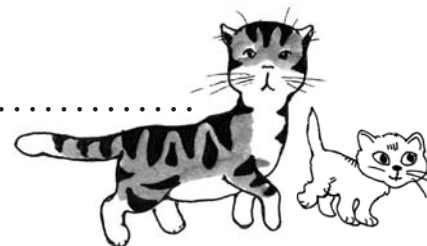
5. kirju kassipoeg

* *Kes on kirju?*

kirju kassi poeg

* *Kes on kirju?*

6. kadunud onutütar

* *Kes on kadunud?*

kadunud onu tütar

* *Kes on kadunud?*

7. vana paadimootor

* *Mis on vana?*

vana paadi mootor

* *Mis on vana?*

8. värvitud lauaplaat

* *Mis on värvitud?*

värvitud laua plaat

* *Mis on värvitud?*

**Samadest sõnadest moodustatud sõnaühendil ja
liitsõnal on erinev tähendus**

Näiteks: *lapse põlv* – lapse jala osa
lapsepõlv – lapseiga

131. Vali lünka sõnaühend või liitsõna. Põhjenda.

1. (pool kuud, poolkuud)

imetlesime kollast

möödus 15 päeva ehk

2. (oma pead, omapead)

lapsed jäeti üksi ehk

ära vaeva selle ülesandega

3. (teine kord, teinekord)

see on sul hilineda juba

ikka juhtub vahel ehk

4. (seda viisi, sedaviisi)

tavaliselt nii ehk ei tehta

ta ümises seda laulu ehk terve õhtu

B Moodusta laused. Kirjuta harjutus vihikusse.

132. Otsusta, kas kasutad liitsõna või sõnaühendit.

Põhjenda.

1. Eile oli kaubamajas allahinnatud (naiste kingade; naistekingade) müük.
2. Haigestunud (koera karvad; koerakarvad) enam ei läikinud.
3. Tee ääres oli viltuvajunud (telefoni post; telefonipost).
4. Laste lemmiktoit laagris oli (pikk poiss; pikkpoiss).
5. Lugesin tänase päevaga raamatust ühe (pea tüki; peatüki).
6. (Väike mees; Väikemees) nuttis, sest oli oma põlve katki kukkunud.
7. Ema puhastas ja sidus oma (lapse põlve; lapsepõlve).

133. Rühmita sõnad ja sõnaühendid. Kirjuta liitsõna kokku.

(ilmus) must pilv, (suured) vihma pilved, (Katrini) uus kann, (minu) ema kann, hõbe hall (auto), (osteti) hall riie, (kõrged) põlis puud, suured puud (õõtsuvad), (raagus) tamme puud, naabri puud (kuivavad), vanad mehed (jalutavad), (kuri) hundi koer, (minu) sõbra koer, tark koer (võitis), (uhke) purje laev, suur laev (saabus), (Lauri) onu laev, (ajaloo) kontroll töö, minu töö (lõppes), (oli) raske töö, meie kool (võitis), kutse kool (ootab)

Liitsõnad	Sõnaühendid	
<i>kes? mis? missugune?</i>	<i>missugune? missugused?</i>	<i>kelle?</i>
<i>vihmapilved</i>	<i>must pilv</i>	<i>ema kann</i>
8 liitsõna	8 sõnaühendit	6 sõnaühendit

134. A Otsusta, kas joonitud on liitsõna või sõnaühend.

B Leia vead liitsõna õigekirjas. Kirjuta laused õigesti.

1. Airi aetas lauale laud lina, seejärel toidu nõud.

.....

2. Lauale pani ta prae jaoks taldrikud, millelt tuli süüa sea praadi hapu kapsaga.

.....

3. Supi taldrikud aetas Airi frikadelli supi jaoks.

.....

4. Siis leidis tüdruk koha supi lusikatele ja nugadele ning kahvlitele.

.....
.....

5. Magus toiduks oli kakao kissell sõstra moosiga, mille söömiseks pani Airi valmis klaasist kausikesed ning dessert lusikad.

.....
.....
.....
.....

6. Jäi tuua veel leiva taldrik ja lille vaas nurme nukkudega.

.....
.....

7. Tee lusikaid, kohvi tasse, kohvi kannu ja toosi suhkruga ei läinud seekord vaja.

.....
.....

Kontrolli: Kirjuta välja kõik liitsõnad (17 sõna):

laudlina,

.....
.....
.....

Sisukord

HÄÄLIKUÕPETUS	3
Häälirikurühmad	3
Tähestik	7
Veahtlikud häälirikud sõnas	11
VEAHTLIKE HÄÄLIKUTE ÕIGEKIRI	14
Täishäälirik ja suluta kaashäälirik veahtlikus kohas	14
Täishäälirik ja sulghäälirik veahtlikus kohas	27
Täishäälirikuuhtend veahtlikus kohas	37
Kaashäälirikuuhtend veahtlikus kohas	44
ORTOGRAAFIA	57
<i>k, p, t</i> s-i ja <i>h</i> kõrval	57
Erantlik <i>g, b, d</i> s-i kõrval	64
Võõrsõnade õigekiri	70
<i>h</i> sõna alguses	84
<i>i</i> ja <i>j</i> õigekiri	93
LIITSÕNA	104

A	B	C	D	E	F	G	H
I	J	K	L	M	N	O	P
Q	R	S	Š	Z	Ž	T	U
V	W	Õ	Ä	Ö	Ü	X	Y

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

ISBN 978-9949-513-61-1

9 789949 513611